

**SYTUACJA SPOŁECZNO-EKONOMICZNA RODZIN Z DZIEĆMI
W WOJEWÓDZTWIE ŚWIĘTOKRZYSKIM**
raport z badania przeprowadzonego w 2014 roku

Kielce 2014

Spis treści

1. Koncepcja metodologiczna badania	5
1.1. Cele i obszary badania	5
1.2. Opis narzędzi badawczych wraz ze szczegółowym opisem metod doboru próby	6
1.2.1. Analiza desk research	6
1.2.2. Badania ankietowe PAPI	6
2. Gospodarstwa domowe i rodziny z dziećmi w województwie świętokrzyskim na tle kraju oraz regionu wschodniego – analiza desk research	8
2.1. Struktura gospodarstw domowych oraz rodzin	8
2.2. Sytuacja ekonomiczna	13
2.3. Sytuacja mieszkaniowa	17
2.4. Sytuacja socjalna i zdrowotna	19
2.5. Usługi społeczne i edukacja	20
2.6. Kultura i wypoczynek	22
3. Wyniki badań ilościowych	23
3.1. Cechy społeczno-demograficzne badanych	23
3.2. Ogólna sytuacja rodzinna	25
3.3. Sytuacja bytowa rodziny	27
3.4. Relacje społeczne	39
3.5. Edukacja	45
3.6. Zdrowie, wypoczynek i rekreacja	51
4. Wnioski	56
5. Podsumowanie	59

1

1. Koncepcja metodologiczna badania

1.1. Cele i obszary badania

Celem głównym badania było zdiagnozowanie sytuacji społeczno-ekonomicznej rodzin z dziećmi w województwie świętokrzyskim.

Badanie wykonane zostało w ramach realizacji przez Województwo Świętokrzyskie zadania pn. „Wsparcie Regionalnych Ośrodków Polityki Społecznej w zakresie utworzenia Obserwatorium Integracji Społecznej”, w ramach projektu „Koordynacja na rzecz aktywnej integracji”, współfinansowanego ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego w ramach działania 1.2 Wsparcie systemowe instytucji pomocy i integracji społecznej, Priorytet I Zatrudnienie i integracja społeczna Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki. Zapisy porozumienia, regulujące realizację niniejszego zadania, przewidywały prowadzenie badań socjologicznych umożliwiających identyfikację regionalnych problemów społecznych.

Wyniki badania zostaną wykorzystane do definiowania regionalnej polityki społecznej w obszarze aktywnej polityki społecznej na rzecz rodzin w województwie świętokrzyskim.

Przedmiotowy zakres badania objął obszary takie, jak:

- Sytuacja bytowa rodzin:
 - ▷ sytuacja ekonomiczna,
 - ▷ źródła dochodu,
 - ▷ aktywność zawodowa,
 - ▷ warunki mieszkaniowe,
 - ▷ struktura rodziny,
 - ▷ korzystanie z systemów wsparcia i pomocy społecznej (systemu pomocy społecznej, systemu świadczeń rodzinnych, funduszu alimentacyjnego).
- Relacje społeczne:
 - ▷ kontakty sąsiedzkie,
 - ▷ działania na rzecz środowiska lokalnego,
 - ▷ udział w organizacjach,
 - ▷ uczestnictwo w wyborach,
 - ▷ działalność wolontariacka.
- Problemy opiekuńczo – wychowawcze:
 - ▷ konflikty z prawem, przejawy demoralizacji,
 - ▷ nadzór kuratora,
 - ▷ pobyt w ośrodkach opiekuńczo-wychowawczych,

- ▷ problemy w nauce,
- ▷ profesjonalne wsparcie psychologiczno-pedagogiczne,
- ▷ preferowane style wychowawcze.
- Edukacja:
 - ▷ typ szkoły (publiczne i niepubliczne), klasa,
 - ▷ szkoły ponadgimnazjalne i studia,
 - ▷ udział w zajęciach pozaszkolnych (obowiązkowych i fakultatywnych),
 - ▷ współpraca między rodziną a szkołą,
 - ▷ ponoszone koszty związane z edukacją,
 - ▷ opieka nad dziećmi w wieku do 3 lat,
 - ▷ edukacja przedszkolna.
- Zdrowie:
 - ▷ choroby przewlekłe,
 - ▷ niepełnosprawność,
 - ▷ dostęp i korzystanie z infrastruktury medycznej (publicznej i niepublicznej),
 - ▷ ponoszone koszty leczenia i rehabilitacji.
- Wypoczynek i rekreacja:
 - ▷ preferowane formy wypoczynku (aktywne i bierne),
 - ▷ miejsce spędzania wakacji i wolnego czasu.

1.2. Opis narzędzi badawczych wraz ze szczegółowym opisem metod doboru próby

Badanie miało charakter ilościowy, z nieznacznym wykorzystaniem technik jakościowych.

Raport z badań po konsultacji został zaopiniowany przez dr hab. prof. nadzw. Roberta Geislera – socjologa z wieloletnim doświadczeniem w realizacji projektów badawczych, wykładającego na Uniwersytecie Opolskim. Opinia na temat raportu stanowi załącznik do niniejszego Raportu.

1.2.1. Analiza desk research

Analiza dokumentów wtórnych stanowiła istotny element realizowanych badań, z racji określonej przez Zamawiającego problematyki badawczej. Wykonawca (w ramach minimum metodologicznego określonego przez Zamawiającego) przeprowadził analizę desk research w oparciu o dane statystyki publicznej, dotyczące sytuacji społeczno-ekonomicznej rodzin z dziećmi w województwie świętokrzyskim.

1.2.2. Badania ankietowe PAPI

Badanie ankietowe realizowane metodą PAPI (ankieta papierowa) to tradycyjna technika zbierania danych, za pomocą ankiety papierowej.

Zgodnie z zaleceniem Zamawiającego, Wykonawca przeprowadził badanie na reprezentatywnej próbie rodzin zamieszkałych na terenie województwa świętokrzyskiego (w każdym powiecie województwa) posiadających co najmniej jedno dziecko w wieku do lat 18 lub uczących się i pozostających na wyjątkowym utrzymaniu rodziców/opiekunów do 25 roku życia.

W skład próby losowo-warstwowej (powiaty) weszły 602 rodziny, proporcjonalnie do odsetka poszczególnych rodzin w powiatach. Przy pozio-

nie ufności 95%, wartość błędu nie przekroczyła 4%.
Tabela 1 zawiera rozkład próby w poszczególnych powiatach województwa^[1]:

Tabela 1. Rozkład próby badawczej.

Województwo Powiaty /	Liczba rodzin z dziećmi do lat 24 pozostającymi na utrzymaniu	Odsetki w poszczególnych powiatach
ŚWIĘTOKRZYSKIE	181038	100,0
Powiat buski	10316	5,7
Powiat jędrzejowski	12671	7,0
Powiat kazimierski	4809	2,7
Powiat kielecki	32002	17,7
Powiat konecki	11631	6,4
m. Kielce	27301	15,1
Powiat opatowski	7760	4,3
Powiat ostrowiecki	15991	8,8
Powiat pińczowski	5650	3,1
Powiat sandomierski	11639	6,4
Powiat skarżyski	10701	5,9
Powiat starachowicki	13011	7,2
Powiat staszowski	10895	6,0
Powiat włoszczowski	6660	3,7

¹ Na podstawie danych Narodowego Spisu Powszechnego 2011.

2. Gospodarstwa domowe i rodziny z dziećmi w województwie świętokrzyskim na tle kraju oraz regionu wschodniego – analiza *desk research*

2.1. Struktura gospodarstw domowych oraz rodzin

Zgodnie z danymi zebranymi w ramach Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i mieszkań 2011, na koniec marca 2011 roku liczba gospodarstw domowych w województwie świętokrzyskim wyniosła 428,5 tys.^[2]. Odsetek gospodarstw domowych w województwie, w odniesieniu do ogółu gospodarstw domowych w Polsce, okazał się niższy od odsetka ludności w województwie, odniesionego do ogółu ludności Polski, co może świadczyć, że gospodarstwa domowe w województwie świętokrzyskim są – na tle kraju – statystycznie bardziej liczne. Zaobserwowana w województwie świętokrzyskim prawidłowość w taki sam sposób tyczy się regionu wschodniego, w skład którego wchodzi – oprócz

województwa świętokrzyskiego – podlaskie, lubelskie i podkarpackie. **Dane prezentuje tabela 2.**

W okresie międzyspisowym (2002–2011) nastąpił spadek liczby gospodarstw domowych w województwie (o 1,3%), co w wyraźnie większym stopniu (spadek o 2,5%) dotyczyło wsi. Powyższe zmiany nie wpisywały się ani w tendencję ogólnokrajową, ani regionalną. Na poziomie regionu wschodniego i kraju odnotowany został bowiem wzrost liczby gospodarstw domowych we wskazanym okresie (o 1,7%).

Województwo świętokrzyskie charakteryzowała wyższa niż w kraju przeciętna liczba osób w gospodarstwie domowym (kolejno: 2,97 i 2,82). Pod tym względem gospodarstwa domowe w województwie wydały się bliższe gospodarstwom w makroregionie wschodnim, gdzie przeciętna liczba osób przypadająca na gospodarstwo wyniosła 3,02.

W województwie świętokrzyskim podobnie, jak w kraju i w makroregionie Polska Wschodnia, przeważały gospodarstwa rodzinne. Przewaga takich gospodarstw nad gospodarstwami nierodzinnymi w województwie (75,11%) okazała się wyższa niż

2 GUS, Gospodarstwa domowe i rodziny w województwie świętokrzyskim. Charakterystyka demograficzna, Narodowy Spis Ludności i Mieszkań 2011, Kielce 2014, s. 34 i in.; GUS, Bank Danych Lokalnych.

Tabela 2. Ludność i gospodarstwa domowe w kraju, w makroregionie wschodnim oraz w województwie świętokrzyskim.

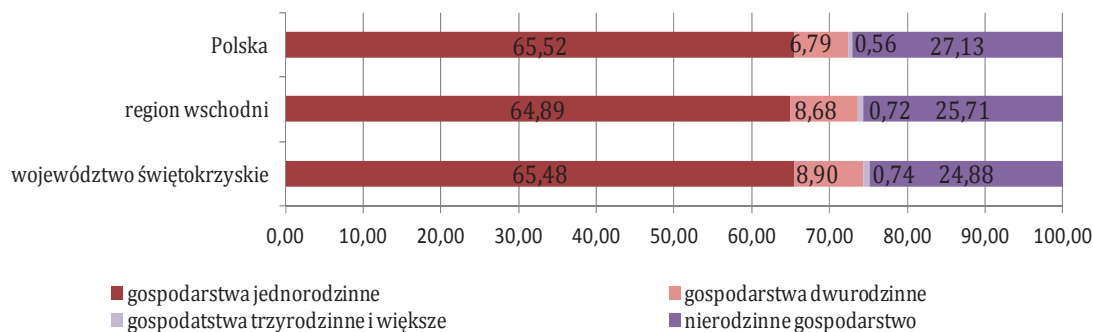
Jednostka terytorialna	Ludność	Gospodarstwa domowe	Odsetek ludności w odniesieniu do poziomu krajowego	Odsetek gospodarstw domowych w odniesieniu do poziomu krajowego
Polska	38511824	13567999	100	100
Region wschodni	6786072	2235829	17,62	16,47
Województwo świętokrzyskie	1280721	428504	3,32	3,15

w kraju (72,87%) i w makroregionie (74,28%). Choć odsetek gospodarstw jednorodzinnych w województwie okazał się zbliżony do analogicznych danych na poziomie kraju i makroregionu (kolejno: 65,48%, 65,2% i 64,89%), to w świętokrzyskim więcej było gospodarstw dwurodzinnych oraz trzyrodzinnych lub większych.

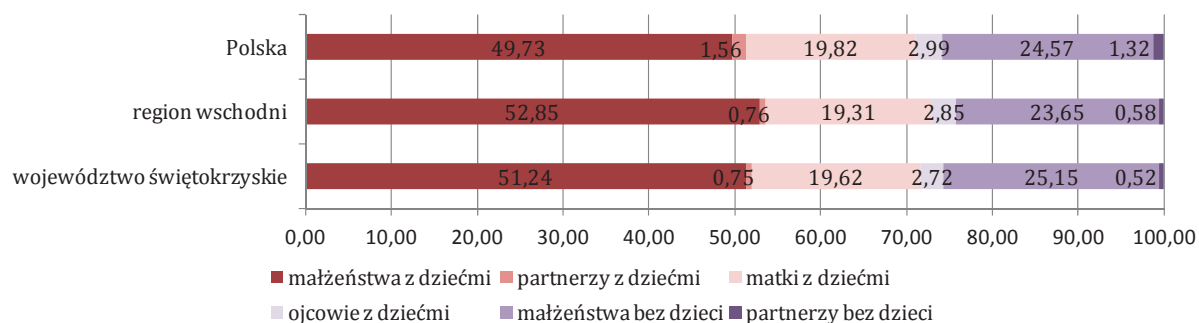
Podobnie, jak w kraju oraz w makroregionie Polska Wschodnia – w województwie świętokrzyskim – dominującym typem rodziny były małżeństwa z dziećmi (51,24%). Odsetek małżeństw z dziećmi w województwie był w 2011 roku wyż-

szy od odsetka takich małżeństw w kraju (49,73%), jednak nieznacznie niższy od tego samego odsetka w makroregionie wschodnim (52,85%). W województwie świętokrzyskim (nieznacznie) rzadziej niż w makroregionie oraz rzadziej niż w kraju funkcjonowały związki partnerskie wychowujące dzieci (kolejno: 0,75%, 0,76% i 1,56%). Niższy od odsetka z poziomu krajowego i makroregionalnego okazał się – w województwie – odsetek ojców samotnie wychowujących dzieci (kolejno: 2,99%, 2,85%, 2,72%). Odsetek samotnych matek był wprawdzie w świętokrzyskim niższy (19,62%) od ogólnokrajowego (19,82%), pozo-

Rysunek 1. Gospodarstwa rodzinne w strukturze gospodarstw domowych w kraju, w makroregionie wschodnim oraz w województwie świętokrzyskim.

Rysunek 2. Struktura rodzin w kraju, w makroregionie wschodnim i w województwie świętokrzyskim.

stawał jednak wyższy niż w makroregionie wschodnim (19,31%).

W województwie świętokrzyskim rodzin z dziećmi było mniej (74,33%) niż w makroregionie wschodnim (75,77%), więcej jednak niż w kraju (74,10%).

Odsetek małżeństw z dziećmi był w 2011 roku wyższy na wsi (55,9%) niż w mieście (45,9%), co pozostawało w zgodności z tendencją dostrzegalną z perspektywy kraju (kolejno: 56,4% i 45,6%³).

W województwie świętokrzyskim niższy niż w kraju okazał się odsetek partnerów z dziećmi. Ten typ rodziny był bardziej popularny w miastach (1,0%) niż na wsi (0,3%), co pozostawało w zgodności z tendencją ogólnopolską (kolejno: 1,9% i 1,1%).

Chociaż w całym województwie odsetek samotnych matek okazał się niższy niż w kraju, sytuacja przedstawiała się nieco inaczej w zestawieniach z podziałem na miasto i wieś: w miastach oraz na wsi w województwie świętokrzyskim odsetek samotnych matek (kolejno: 21,8% i 17,7%) okazywały się nieznacznie wyższe niż w miastach oraz na wsi

w Polsce (kolejno: 21,4% i 17,4%). Powyższe należy wiązać z inną proporcją mieszkańców miast i wsi w odniesieniu do kraju i do województwa oraz z niższym odsetkiem samotnych kobiet na wsiach.

W miastach województwa nieznacznie niższy niż na wsi okazał się odsetek samotnych ojców (kolejno: 3,1% 2,8%), co pozostawało w zgodności z rozkładem liczebności tej kategorii dla całego kraju (kolejno: 2,9% i 2,6%).

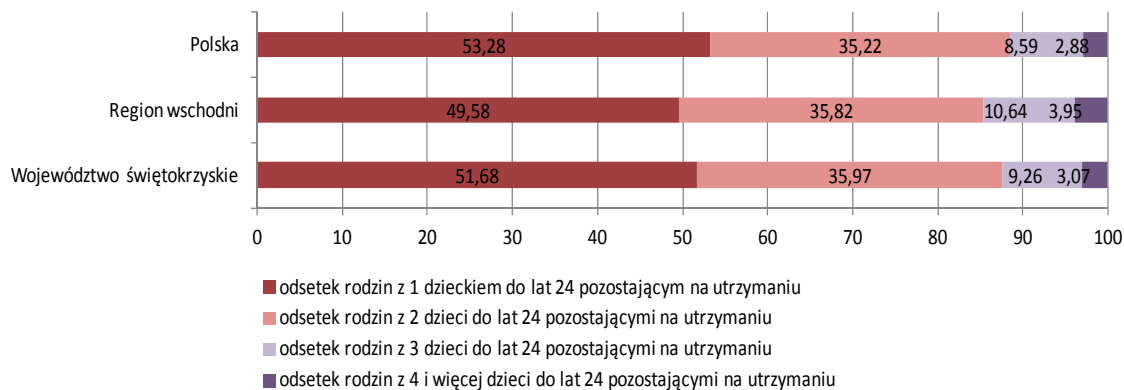
Rodziny niepełne stanowiły łącznie 22,3% rodzin w województwie, a odpowiedni odsetek tych rodzin okazał się zbliżony do odsetka w makroregionie wschodnim (22,2%). W stosunku do całego kraju (22,8%) w województwie świętokrzyskim rodzin tego typu było relatywnie mniej.

Rodziny z przynajmniej jednym dzieckiem do 24 lat, pozostającym na utrzymaniu, stanowiły w województwie 49,3% wszystkich rodzin. Odsetek ten okazał się zbliżony do odsetka dla tego typu rodzin dla całego kraju (49,7%). Analogiczne dane dla makroregionu wschodniego to (51,3%).

W całej zbiorowości rodzin z dziećmi w województwie przeważały rodziny z jednym dzieckiem

³ GUS, Gospodarstwa domowe i rodziny. Charakterystyka demograficzna ludności i mieszkań 2011, Warszawa 2014, s. 45.

Rysunek 3. Rodziny z dziećmi do 24 lat pozostającymi na utrzymaniu w kraju, w makroregionie wschodnim oraz w województwie świętokrzyskim.

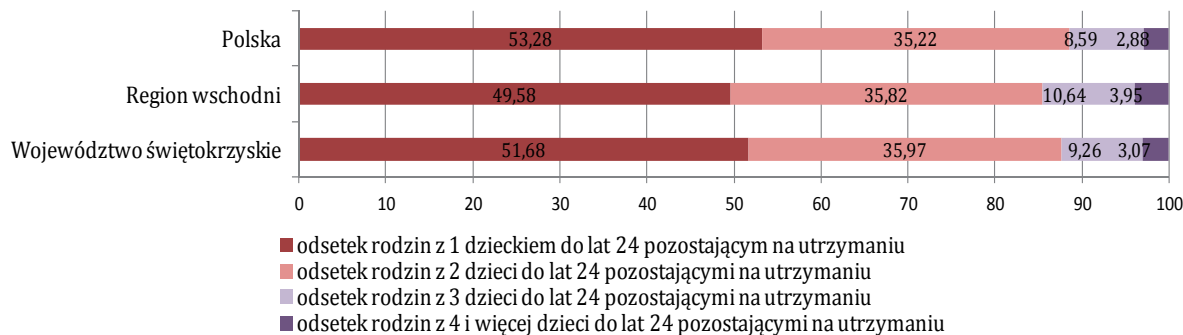
na utrzymaniu (51,7%). Choć na poziomie kraju liczebna przewaga takich rodzin okazała się nieco większa (53,3%). W województwie rodzin z jednym dzieckiem było więcej niż w makroregionie wschodnim (49,6%).

Model rodziny z dwójką dzieci na utrzymaniu okazał się nieco mniej popularny niż model z jednym dzieckiem. W województwie świętokrzyskim odsetek

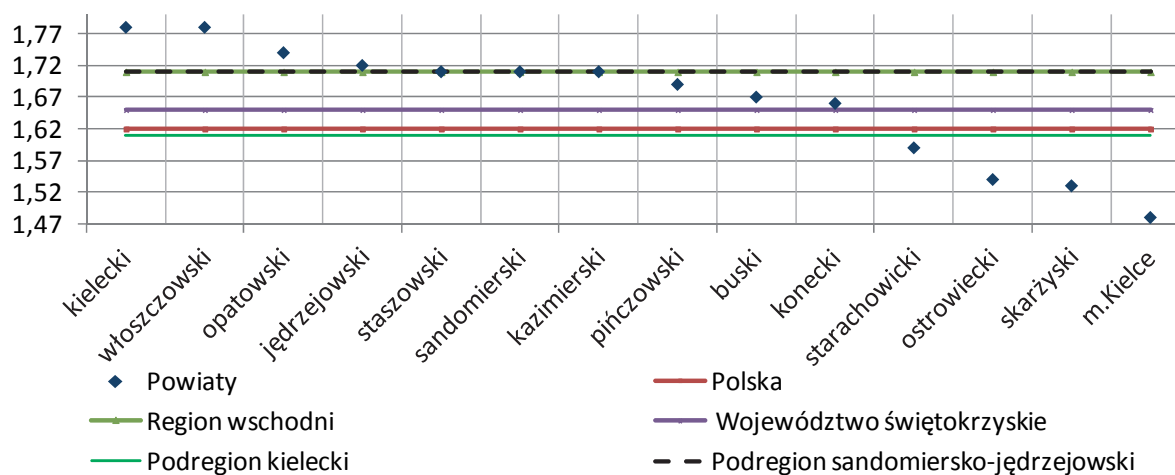
takich rodzin (36,0%) był nieco wyższy niż w makroregionie wschodnim (35,8%) i w całym kraju (35,2%).

W województwie częściej niż w kraju można było się zetknąć z rodziną z trójką dzieci (kolejno: 9,3% i 8,6%) lub z co najmniej czwórką dzieci (kolejno: 3,1% i 2,9%). Takich rodzin było jednak relatywnie więcej w makroregionie wschodnim (kolejno: 10,6% i 4,0%).

Rysunek 4. Rodziny z dzieckiem do 24 roku życia pozostającym na utrzymaniu – w Polsce, w makroregionie wschodnim i w województwie świętokrzyskim.

Rysunek 5. Przeciętna liczba dzieci do 24 lat na utrzymaniu w powiatach województwa świętokrzyskiego.

Pod względem przeciętnej liczby dzieci do 24 lat na utrzymaniu województwo w większym stopniu zbliżało się do średniej ogólnokrajowej niż do średniej dla makroregionu wschodniego (kolejno: 1,65, 1,62 i 1,71).

Zróznicowanie dzietności rodzin w województwie świętokrzyskim dostrzegalne było również między miastem i wsią. W 2011 roku w miastach dominował model rodziny z jednym dzieckiem (59,2%); na wsi rodzin z jednym dzieckiem było znacznie mniej (45,8%). Rodziny wielodzietne częściej występowały na wsi; odsetek rodzin z co najmniej trójką dzieci pozostających na utrzymaniu wyniósł tam 16,3%, podczas gdy w miastach – 7,3%. Różnice w liczbie dzieci do 24 lat na utrzymaniu zaistniały również w przekroju terytorialnym (na poziomie powiatów). Dla czterech powiatów: starachowickiego, ostrowieckiego, skarżyskiego i dla miasta Kielce przeciętna liczba takich dzieci w rodzinach okazała

się niższa od przeciętnej z poziomu kraju. W powiecie koneckim, buskim i pińczowskim wartość ta okazała się wyższa od przeciętnej krajowej, pozostała jednak niższa od przeciętnej dla makroregionu wschodniego. W pozostałych powiatach przeciętna liczba dzieci do 24 lat na utrzymaniu rodziców była równa lub wyższa wartości określonej dla makroregionu wschodniego.

Spośród wszystkich typów rodzin z dzieckiem do 24 lat na utrzymaniu (181 tys.) najliczniejszą grupę w województwie świętokrzyskim stanowiły małżeństwa (76,5%)^[4]. Odsetek ten jest wyższy w zestawieniu z analogicznymi danymi z poziomu krajowego (73,6%)^[5]. W województwie świętokrzyskim, rzadziej niż w kraju, rodziny z dzieckiem do 24 lat były re-

4 GUS, Gospodarstwa domowe i rodziny w województwie..., wyd. cyt., s. 38.
5 GUS, Gospodarstwa domowe i rodziny. Charakterystyka..., wyd. cyt., s. 48.

prezentowane przez rodziny partnerów (kolejno: 1,3% i 2,8%). Samotne matki w tej kategorii analitycznej stanowiły w województwie 20,0%, natomiast samotni ojcowie – 2,2%. Odpowiednie odsetki samotnych matek i samotnych ojców z dzieckiem do 24 lat pozostającym na utrzymaniu dla całego kraju wyniosły kolejno: 21,0% i 2,6%.

W województwie świętokrzyskim w rodzinach z dziećmi do 24 lat, będących na utrzymaniu, było wychowywanych 299 062 dzieci, z czego 8,3% stanowiły dzieci z rodzin z co najmniej czwórką potomstwa. Zdecydowana większość dzieci funkcjonowała w rodzinach małżeńskich (79,7%). W rodzinach partnerskich wychowywało się 1,3% dzieci, w rodzinach niepełnych 19,0%.

Dzieci najmłodsze (do dwóch lat) wśród ogółu dzieci będących na utrzymaniu stanowiły 12,5%, dzieci od 3 do 6 lat – 15,5%, od 7 do 14 – 33,5%, od 15 do 17 – 14,8% i od 18 do 24 lat – 23,6%.

2.2. Sytuacja ekonomiczna

Opracowane dane, uzyskane podczas Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań 2011, nie pozwalają wnioskować wprost o sytuacji ekonomicznej rodzin z dziećmi, gdyż odnoszą się do szerszej kategorii gospodarstw domowych. Posługując się danymi z tego poziomu analiz możliwe staje się jednak porównanie sytuacji ekonomicznej w województwie, makroregionie wschodnim i w kraju. W obliczu tych faktów wskazane jest przyjęcie założenia, że regionalne zróżnicowanie gospodarstw domowych w wyżej określonym zakresie przekłada się również na sytuację rodzin z dziećmi.

Sytuacja ta – w odniesieniu do poziomu krajowego – ukazana została w Diagnozie Społecznej 2013⁶. Jednak ze względu na relatywnie niską liczebność badanych rodzin z dziećmi trudno z dużą dokładnością wnioskować o ich sytuacji na poziomie określonego województwa.

Zgodnie z Diagnozą Społeczną 2013 w województwie świętokrzyskim średni dochód gospodarstw domowych (miesięczny realny dochód netto) okazał się niższy od dochodu z poziomu kraju (kolejno: 2875 zł i 3274 zł)⁷. Niższy dochód odnotowany został tylko w jednym województwie makroregionu wschodniego (w lubelskim, 2793 zł). W pozostałych województwach makroregionu dochód gospodarstw domowych okazał się bardziej zbliżony do średniej krajowej (w podkarpackim – 3133 zł, w podlaskim – 3189 zł).

Mając na względzie dochód w przeliczeniu na osobę, gospodarstwa domowe w województwie świętokrzyskim lokowały się również na przedostatnim miejscu, z dochodem 1123 zł (średnia krajowa – 1278 zł).

W skali kraju, dochód na osobę powyżej średniej krajowej uzyskiwały jedynie małżeństwa z jednym dzieckiem (1343 zł). Małżeństwa z dwójką dzieci uzyskiwały dochód w wysokości 1104 zł. Najniższy dochód na osobę dotyczył małżeństw z co najmniej trójką dzieci (744 zł), rodziny niepełne uzyskiwały natomiast dochód w wysokości 1033 zł.

Według danych GUS województwo świętokrzyskie ze względu na sytuację dochodową go-

6 Diagnoza Społeczna 2013. Warunki i jakość życia Polaków, Warszawa 2013.

7 Tamże, s. 41-42.

Tabela 3. Przeciętny miesięczny dochód rozporządzalny na jedną osobę w gospodarstwach domowych w Polsce, w makroregionie wschodnim i w województwie świętokrzyskim w roku 2013.

Przeciętny miesięczny dochód na jedną osobę	Polska	Region wschodni	Województwo świętokrzyskie
Ogółem	1299,07	1109,25	1153,36
z pracy najemnej	690,31	525,30	567,58
z gospodarstwa indywidualnego w rolnictwie	57,24	104,75	89,51
z pracy na własny rachunek	111,81	76,64	87,31
ze świadczeń społecznych	378,21	354,32	368,65
dochód do dyspozycji	1254,89	1067,28	1119,26
Ogółem, Polska = 100	100,0	86,3	87,4

spodarstw domowych przedstawiało się korzystniej w odniesieniu do makroregionu wschodniego. Gospodarstwa domowe w skali województwa uzyskiwały jednak na ogół niższe dochody niż gospodarstwa w skali kraju. Powyższe dotyczyło zarówno dochodów z pracy najemnej, z pracy na własny rachunek, jak i ze świadczeń społecznych.

Gospodarstwa domowe w województwie świętokrzyskim nie różniły się znacząco od gospodarstw w makroregionie i w kraju, jeśli zważyć na subiektywną ocenę sytuacji dochodowej. Przedstawiciele gospodarstw w województwie świętokrzyskim rzadziej niż przedstawiciele gospodarstw w makroregionie i w kraju wyrażali skrajne opinie na powyższy temat. Sytuacja dochodowa gospodarstw była oceniana jako „bardzo dobra” lub „raczej dobra”, nieco rzadziej na poziomie województwa niż na poziomie kraju (kolejno: 20,8% i 22,7%), niemniej przedstawiciele gospodarstw w województwie nieco częściej

dokonywali takiej oceny niż głowy gospodarstw w makroregionie wschodnim (19,8%)^[8].

Głównym źródłem dochodu gospodarstw domowych w województwie świętokrzyskim był dochód uzyskiwany z pracy (53,9%)^[9]. Odsetek gospodarstw deklarujących takie źródło dochodu okazał się nieco niższy niż w skali kraju (56,4%)^[10]. Zarówno w województwie, jak i w kraju można dostrzec wzrost odsetka gospodarstw uzyskujących dochód z pracy, w odniesieniu do sytuacji z okresu NSP 2002 (kolejno: o 3,8% i 4,7%).

W podobny sposób – w województwie i w kraju – przedstawiała się również struktura dochodów

8 GUS, Bank Danych Lokalnych.

9 GUS, Ludność i gospodarstwa domowe w województwie świętokrzyskim. Stan i struktura społeczno-ekonomiczna, NSPLiM 2011, Kielce 2014, s. 81-83 i in.

10 GUS, Ludność i gospodarstwa domowe. Stan i struktura społeczno-ekonomiczna. Część II Gospodarstwa domowe, NSPLiM 2011, Warszawa 2014, s. 27-30 i in.

Tabela 4. Subiektywna ocena sytuacji dochodowej gospodarstw domowych w kraju, w makroregionie wschodnim i w województwie świętokrzyskim.

Jednostka terytorialna	Ocena sytuacji dochodowej gospodarstw domowych (2013)				
	bardzo dobra	raczej dobra	przeciętna	raczej zła	zła
	%	%	%	%	%
z gospodarstwa indywidualnego w rolnictwie	2,1	20,6	56,8	14,3	6,2
z pracy na własny rachunek	1,6	18,2	57,5	16,2	6,5
ze świadczeń społecznych	1,5	19,3	57,8	15,8	5,6

z uwzględnieniem sektora zatrudnienia; w województwie główny dochód z pracy w sektorze prywatnym uzyskiwało 37,1% gospodarstw, w kraju – 38,7%. Sektor publiczny był głównym źródłem dochodu dla 16,8% gospodarstw w województwie oraz dla 17,6% gospodarstw w kraju.

Gospodarstwa domowe w województwie świętokrzyskim, częściej niż gospodarstwa w całym kraju uzyskiwały dochód z pracy na własny rachunek (kolejno: 33,6% i 27,8%), a zwłaszcza z pracy w rolnictwie (kolejno: 18,3% i 10,2%).

Niezarobkowe źródła dochodu częściej były wskazywane jako główne przez gospodarstwa domowe w województwie niż przez gospodarstwa domowe w kraju (kolejno: 41,5% i 38,8%). Zarówno na poziomie województwa, jak i kraju, można mówić – w odniesieniu do danych spisowych z roku 2002 – o spadku liczby gospodarstw, dla których niezarobkowe źródła stanowiły o głównym dochodzie (kolejno: o 4,9% i o 4,2%).

Gospodarstwa domowe w województwie świętokrzyskim przedstawiały się nieco mniej korzystnie na tle kraju, zważywszy na kwestie związane z za-

trudnieniem. W województwie nieco rzadziej w skład gospodarstwa domowego wchodziła osoba pracująca (62,1%; w skali kraju – 64,0%), częściej też wszystkie osoby pozostawały bierne zawodowo (32,9%; w skali kraju – 31,6%).

Sytuację ekonomiczną gospodarstw domowych określają również przeciętne miesięczne wydatki na osobę. Zgodnie z danymi GUS z 2013 roku, gospodarstwa domowe w województwie świętokrzyskim wydawały – w przeliczeniu na osobę – nieznacznie więcej środków niż gospodarstwa w makroregionie wschodnim (kolejno: 922 zł i 900 zł), wyraźnie jednak mniej niż gospodarstwa domowe w kraju (1061 zł). Powyższa tendencja dotyczyła wydatkowania środków na towary i usługi konsumpcyjne, na żywność i napoje bezalkoholowe, na odzież i obuwie, na użytkowanie mieszkania lub domu, na zdrowie, na edukację, na restauracje i hotele.

W przypadku niektórych dóbr i usług, poziom wydatków w gospodarstwach domowych w województwie świętokrzyskim okazał się niższy od wy-

Tabela 5. Przeciętne miesięczne wydatki na osobę w kraju, w makroregionie wschodnim i w województwie świętokrzyskim.

Towary i usługi	Polska	Region wschodnia	Woj. świętokrzyskie
Ogółem	1061,7	909,7	922,5
towary i usługi konsumpcyjne	1017,5	867,7	888,4
żywność i napoje bezalkoholowe	264,4	252,7	262,3
napoje alkoholowe i wyroby tytoniowe	27,3	20,7	20,3
odzież i obuwie	53,7	49,2	52,4
użytkowanie mieszkania lub domu i nośniki energii	220,6	177,6	203,3
wyposażenie mieszkania i prowadzenie gospodarstwa domowego	49,7	45,7	43,8
zdrowie	53,9	47,8	49,7
transport	102,4	88,1	84,6
łączność	54,7	44,8	43,8
rekreacja i kultura	69,2	53,1	47,3
edukacja	12,5	8,1	8,4
restauracje i hotele	30,6	19,5	23,8
pozostałe wydatki na towary i usługi	61,3	50,4	46,0
udział wydatków na żywność i napoje bezalkoholowe w wydatkach ogółem	24,9	27,8	28,4
udział wydatków na użytkowanie mieszkania i nośniki energii w wydatkach ogółem	20,8	19,5	22,0

datków w makroregionie wschodnim. Ostatnie dotyczyło zwłaszcza wydatków na transport i na kulturę.

Według danych GUS w gospodarstwach domowych w województwie świętokrzyskim więcej osób niż w gospodarstwach domowych w kraju lokowało się poniżej minimum egzystencji, relatywnej i ustawowej linii ubóstwa (kolejno: 8,5% i 7,4%; 19,7% i 16,2%; 13,6% i 12,8%). Należy jednak zazna-

czyć, że pod tym względem gospodarstwa te wypadły lepiej niż gospodarstwa domowe z trzech pozostałych województw makroregionu wschodniego, w których odpowiednie odsetki okazywały się wyższe. Ponadto, na przestrzeni ostatnich lat, w województwie świętokrzyskim można było zaobserwować spadek odsetka osób w gospodarstwach domowych pozostających poniżej linii minimum egzystencji oraz

Tabela 6. Procent osób w gospodarstwach domowych poniżej linii ubóstwa w kraju oraz w województwach regionu wschodniego.

Jednostka terytorialna	Linie ubóstwa								
	minimum egzystencji (%)			relatywna granica ubóstwa (%)			ustawowa granica ubóstwa (%)		
	2011	2012	2013	2011	2012	2013	2011	2012	2013
Polska	6,8	6,8	7,4	16,9	16,3	16,2	6,6	7,2	12,8
województwo lubelskie	11,0	8,5	9,4	23,3	22,9	21,5	10,3	9,0	17,6
województwo podkarpackie	7,1	7,0	9,4	21,6	20,7	20,9	6,8	8,6	16,9
województwo podlaskie	11,2	10,7	11,2	24,2	23,0	22,7	10,3	10,7	17,6
woj. świętokrzyskie	10,1	10,5	8,5	26,3	24,3	19,7	9,2	12,2	13,6

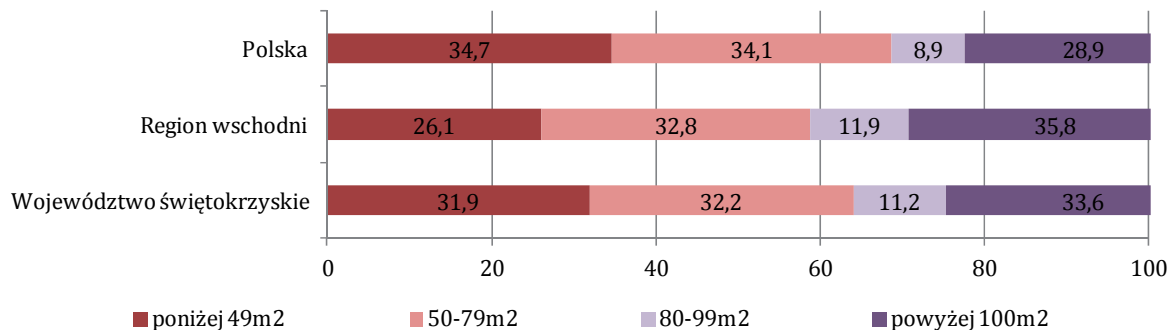
poniżej relatywnej granicy ubóstwa, a także niewielki – w porównaniu do innych województw makroregionu wschodniego – wzrost odsetka osób poniżej ustawowej linii ubóstwa. Odpowiednie dane zostały zawarte w tabeli 6.

2.3. Sytuacja mieszkaniowa

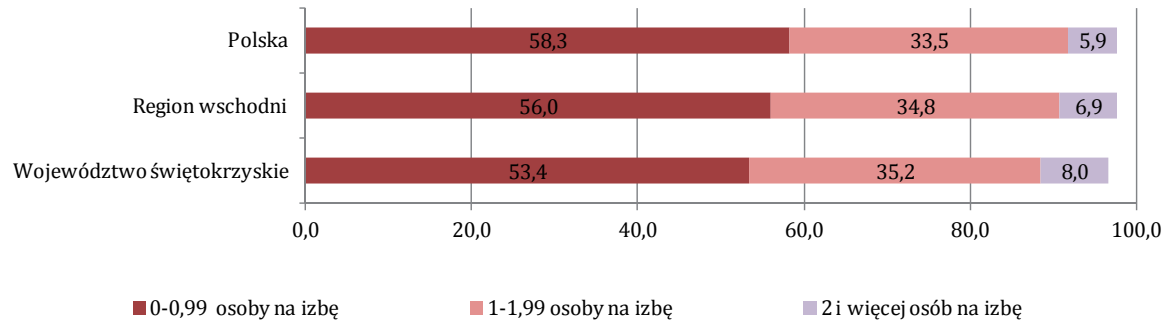
Pod względem powierzchni użytkowej mieszkań województwo świętokrzyskie przedstawiało się ko-

rzystnie na tle kraju. W 2011 roku, według danych z NSPLiM, mieszkania najmniejsze – o powierzchni poniżej 49 m² – wśród ogółu zamieszkałych mieszkań, stanowiły w województwie 31,9%, a zatem mniej niż w kraju, gdzie odsetek mieszkań takiej wielkości wyniósł 34,7%. W województwie świętokrzyskim relatywnie więcej niż w kraju było mieszkań powyżej 100 m² (kolejno: 33,6% i 28,9%). Większą powierzchnią użytkową mieszkań dysponowały jednak pozostałe województwa makroregionu wschodniego,

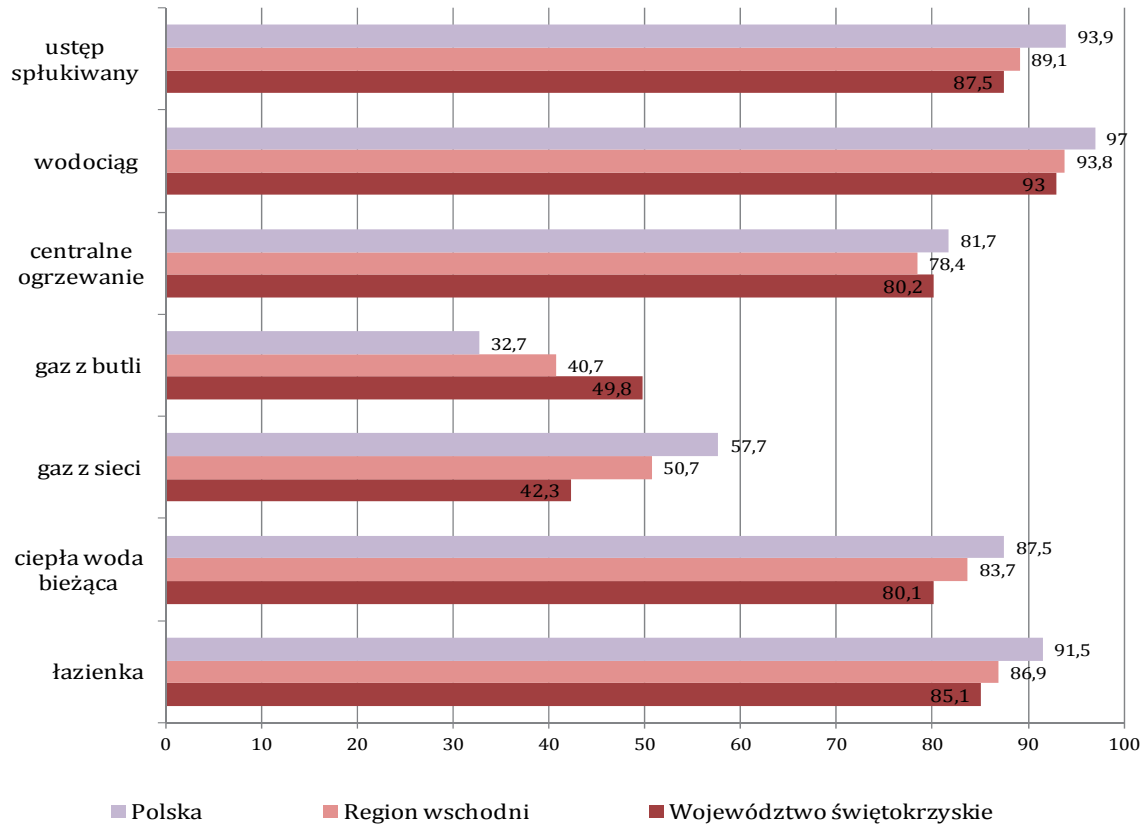
Rysunek 6. Mieszkania zamieszkane według powierzchni użytkowej w kraju, w makroregionie wschodnim i w województwie świętokrzyskim.

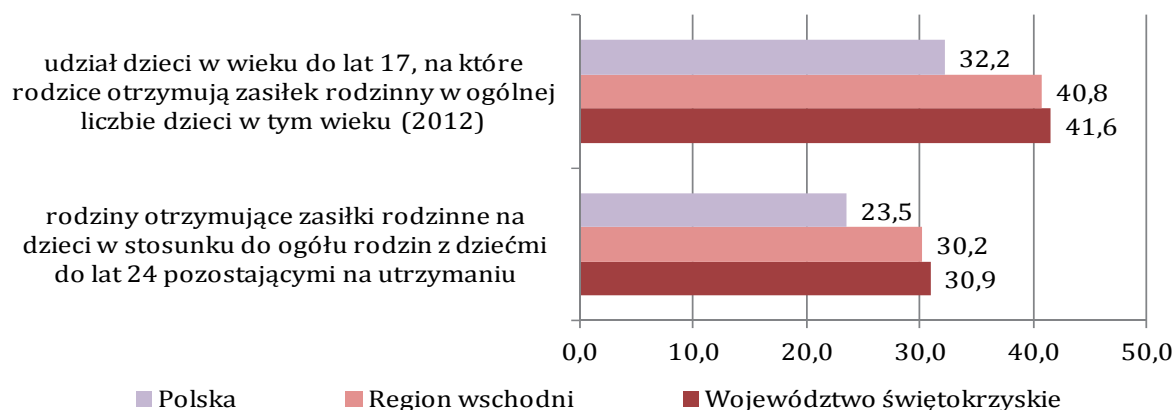
Rysunek 7. Mieszkania zamieszkane stale według liczby osób na izbę w kraju, w makroregionie wschodnim i w województwie świętokrzyskim.

Rysunek 8. Wyposażenie mieszkań w kraju, w makroregionie wschodnim i w województwie.

Rysunek 9. Zasiłki rodzinne w rodzinach z dziećmi w kraju, w makroregionie wschodnim i w województwie świętokrzyskim.

co znalazło przełożenie w odpowiednio niskim odsetku mieszkań poniżej 49 m² (26,1%) oraz w odpowiednio wysokim odsetku mieszkań powyżej 100 m² (35,8%).

Mimo relatywnie większej powierzchni mieszkań w województwie świętokrzyskim, liczba osób przypadająca na jedną izbę okazała się wyższa niż w kraju i w makroregionie. Mieszkań, w których na jedną izbę przypadło co najmniej dwie osoby, było w województwie 8,0% – więcej niż w kraju (5,9%) i więcej niż w makroregionie wschodnim (6,9%). W województwie było także relatywnie mniej mieszkań, w których na jedną izbę przypadła niespełna jedna osoba (53,4%). W skali kraju i regionu odsetki te wyniosły kolejno: 58,3% i 56,0%.

Mieszkania w województwie świętokrzyskim okazały się także relatywnie gorzej wyposażone w urządzenia i instalacje niż mieszkania w kraju i w makroregionie. Choć różnice nie okazały się bardzo wyraźne, dotyczyły wielu urządzeń i instalacji, takich jak łazienka, ustęp sfontelwany, gaz z sieci,

wodociąg, ciepła bieżąca woda. Od mieszkań w makroregionie, mieszkania w województwie świętokrzyskim okazały się nieznacznie lepiej wyposażone jedynie w centralne ogrzewanie.

2.4. Sytuacja socjalna i zdrowotna

W województwie świętokrzyskim relatywnie więcej rodzin niż w kraju i w makroregionie wschodnim otrzymywało zasiłki rodzinne na dzieci. Odpowiednie odsetki, uzyskane w stosunku do ogółu rodzin z dziećmi do 24 lat na utrzymaniu, przedstawiały się następująco: dla rodzin z województwa świętokrzyskiego – 30,9%, z makroregionu wschodniego – 30,2%, dla rodzin z kraju – 23,5%^[11]. Wyższy niż w kraju i w makroregionie wschodnim okazał się również udział dzieci w wieku do siedemnastu lat, na które rodzice otrzymywali zasiłek rodzinny, w ogólnej liczbie dzieci w tym wieku (kolejno: 41,6%, 40,8% i 32,2%).

11 GUS, Bank Danych Lokalnych.

Sytuacja socjalna gospodarstw domowych w województwie – jeśli zważyć na dane z Diagnozy Społecznej 2013 – była zróżnicowana w zależności od typu rodzin. Mając na względzie rodziny z dziećmi, z pomocy zewnętrznej korzystali najczęściej partnerzy z dziećmi (konkubinaty; 21,4%)^[12]. Kolejne typy rodzin według odsetka korzystających z pomocy to: małżeństwa z co najmniej trójką dzieci (16,6%), rodziny niepełne (14,1%), małżeństwa z dwójką dzieci (8,6%), małżeństwa z jednym dzieckiem (8,1%).

Zgodnie z danymi z Diagnozy Społecznej 2013 województwo świętokrzyskie uplasowało się na dziewiątej pozycji pod względem wysokości odsetka gospodarstw domowych uzyskujących pomoc zewnętrzną (11,2%). Mając na względzie gospodarstwa domowe z makroregionu wschodniego, częściej niż w świętokrzyskim pomocy otrzymywały gospodarstwa z województwa podkarpackiego.

Zważywszy, że o sytuacji zdrowotnej rodzin z dziećmi może współdecydować dostępność odpowiednich placówek służby zdrowia, należy zaznaczyć, że odsetki gospodarstw domowych korzystających w województwie z publicznej i prywatnej służby zdrowia nie odbiegały znacząco od średniej krajowej. W województwie świętokrzyskim tylko nieznacznie mniej gospodarstw domowych korzystało z bezpłatnej służby zdrowia niż w całym kraju (kolejno: 91,6% i 93,3%). Nieznacznie wyższy okazał się także odsetek korzystających z płatnych placówek (kolejno: 49,6% i 48,4%).

Różnice dotyczyły jednak typów rodzin, co – w Diagnozie Społecznej 2013 – było rozpatrywane w odniesieniu do całego kraju. Najczęściej

12 Diagnoza..., wyd. cyt., s. 51 i in.

z placówek NFZ (bezpłatnych) korzystali małżeństwa z co najmniej trójką dzieci 97,5%. Małżeństwa z jednym dzieckiem lub z dwójką dzieci korzystały z placówek NFZ nieco rzadziej (kolejno: 95,1% i 95,0%). Z placówek „opłacanych z własnej kieszeni” najczęściej korzystały w Polsce małżeństwa z dwójką dzieci (61,6%). Najrzadziej natomiast – rodziny niepełne (42,4%).

Jeśli zważyć na odsetki rezygnacji z usług medycznych, w nieco gorszej sytuacji zdrowotnej, mogły znajdować się rodziny niepełne oraz rodziny z co najmniej trójką dzieci. W takich rodzinach – zgodnie z danymi zawartymi w Diagnozie – wyraźnie częściej niż w pozostałych rezygnowano m.in. z: leczenia zębów, zakupu leków, usług lekarza, badań, rehabilitacji^[13].

Mając na względzie sytuację zdrowotną rodzin z dziećmi w województwie świętokrzyskim warto także wskazać, że wśród ogółu rodzin z dziećmi 22,6% to rodziny w skład których wchodziła co najmniej jedna osoba niepełnosprawna. W skali kraju odsetek ten wyniósł 21,2%^[14].

2.5. Usługi społeczne i edukacja

W województwie świętokrzyskim odsetek dzieci objętych opieką w żłobkach w 2013 roku okazał się niższy niż w kraju i w makroregionie wschodnim (kolejno: 3,4%, 4,8%, 3,8%). Podobnie, jak w kraju i w makroregionie, w województwie wystąpiły dys-

13 Diagnoza..., wyd. cyt., s. 113.

14 GUS, Ludność i gospodarstwa domowe w województwie..., wyd. cyt., s.100; GUS, Ludność i gospodarstwa domowe. Stan..., wyd. cyt., s. 67.

Tabela 7. Odsetki dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym w kraju, w makroregionie wschodnim i w województwie świętokrzyskim.

Jednostka terytorialna	odsetek dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym (dzieci w wieku 3-6 lat; 2013)		
	ogółem	w miastach	na wsi
Polska	75,3	87,6	58,6
Region wschodni	72,8	90,4	58,3
Województwo świętokrzyskie	73,1	89,6	61,1

Tabela 8. Współczynnik skolaryzacji brutto dla kraju, makroregionu wschodniego i województwa świętokrzyskiego.

Jednostka terytorialna	Współczynnik skolaryzacji brutto (2013)					
	szkoły podstawowe	gimnazja	zasadnicze szkoły zawodowe (wiek 16-18 lat)	licea ogólnokształcące (wiek 16-18 lat)	szkoły zawodowe i ogólnozawodowe (wiek 16-18 lat)	szkoły policealne (wiek 19-21 lat)
Polska	98,58	99,10	14,63	59,19	43,75	19,26
Region wschodni	96,04	96,55	12,10	58,56	45,63	19,56
Województwo świętokrzyskie	97,39	98,25	12,67	57,63	49,95	18,35

proporcje między miastem i wsią. W województwie, na wsi, opieką w żłobkach zostało objętych 0,3% dzieci – mniej niż w całym kraju (0,5%), lecz więcej niż w makroregionie wschodnim (0,1%)¹⁵.

W województwie, niższe niż w kraju (75,3%), ale wyższe niż w makroregionie (72,8%) okazały się natomiast odsetki dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym (73,1%). Na powyższych wartościach wskaźnika ważyły odpowiednio różne proporcje ludności między miastem i wsią; bowiem w województwie (jak i w makroregionie) odsetki dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym w miastach okazały

się wyższe niż w skali kraju (kolejno: 89,6%, 90,4% i 87,6%). W samym województwie świętokrzyskim wyższy niż w kraju i w makroregionie okazał się ten sam odsetek dla dzieci wiejskich (kolejno: 61,1%, 58,6% i 58,3%).

W stosunku do makroregionu wschodniego, województwo świętokrzyskie osiągało wyższe współczynniki skolaryzacji dla szkół podstawowych, dla gimnazjów, zasadniczych szkół zawodowych oraz dla szkół zawodowych i ogólnozawodowych. Niższy niż w makroregionie okazał się jedynie wskaźnik skolaryzacji brutto dla liceów ogólnokształcących. Współczynniki skolaryzacji w województwie były jednak

15 GUS, Bank Danych Lokalnych.

na ogół niższe niż w kraju. Dane zostały zaprezentowane w tabeli 8.

Mając na względzie sytuację edukacyjną rodzin z dziećmi, należy nadmienić, że gospodarstwom domowym w kraju zdarzało się rezygnować – z przyczyn finansowych – z określonych działań związanych z edukacją dzieci. Zgodnie z Diagnozą Społeczną, w roku szkolnym 2013/2013 rezygnacje dotyczyły zajęć dodatkowych dla dziecka (15,7%) oraz korepetycji dla dziecka (12,5%). Do ograniczeń finansowych związanych z edukacją dzieci najczęściej zmuszane były rodziny niepełne oraz małżeństwa wielodzietne^[16].

2.6. Kultura i wypoczynek

Uczestnictwo w kulturze w gospodarstwach domowych województwa świętokrzyskiego odbiegało od poziomu krajowego, co należy wiązać z wyższym odsetkiem gospodarstw zamieszkujących na wsi. Świętokrzyskie okazało się województwem, w którym gospodarstwa najczęściej nie posiadały księgozbiorów (prawie 28%; w kraju – 13,2%)^[17]. Ponadto, w województwie na jedno miejsce w kinach przypadało więcej ludzi niż w kraju i w makroregionie (kolejno: 188,5; 141,6; 187,2)^[18]. Niższa niż w kraju oraz nieznacznie niższa niż w makroregionie wschodnim okazała się również w województwie liczba widzów w kinach na 1000 osób (kolejno: 960, 551, 536). Zgodnie z danymi zawartymi w Diagnostyce Społecznej 2013, w skali kraju, z powodów finansowych

13–20% procent gospodarstw domowych zmuszonych było zrezygnować z wyjścia do kina, teatru, opery, operetki, filharmonii (na koncert), zwiedzenia muzeum czy wystawy, z zakupu książki lub prasy^[19]. Najczęściej rezygnacje z uczestnictwa w kulturze dotyczyły w Polsce rodzin niepełnych oraz wielodzietnych, w których częstość rezygnacji z niektórych form przekraczała nawet 40%.

Mając na względzie kwestie związane z wypoczynkiem rodzin z dziećmi, województwo świętokrzyskie – jeśli odnieść się do danych zawartych w Diagnostyce Społecznej 2013 – charakteryzowało się jednym z wyższych odsetek rezygnacji z wyjazdowych form wypoczynku. O ile w Polsce, w 2013 roku, do rezygnacji z grupowych wyjazdów wypoczynkowych dzieci z powodów finansowych było zmuszonych 9,0% gospodarstw (ponad 38% gospodarstw, chcących korzystać z tych form wypoczynku), do rezygnacji z wyjazdów rodzinnych – 12,8%, do rezygnacji z wyjazdów dorosłych 32,2%, o tyle w województwie odsetek rezygnujących z poszczególnych form wypoczynku okazał się odpowiednio niższy: 50%, 49% i 52%^[20].

Do rezygnacji z wyjazdów ze względów finansowych, najczęściej były zmuszane gospodarstwa domowe małżeństw wielodzietnych (od prawie 58% z wyjazdów grupowych dzieci do ponad 64% gospodarstw z wyjazdów dorosłych) i rodzin niepełnych (od prawie 52% gospodarstw z wyjazdów grupowych dzieci do prawie 62% gospodarstw z wyjazdów dorosłych w drugiej z grup).

16 Diagnostyka..., wyd. cyt. s. 101.

17 Diagnostyka..., wyd. cyt., s. 104.

18 GUS, Bank Danych Lokalnych.

19 Diagnostyka..., wyd. cyt. s. 102 i in.

20 Tamże, s. 107.

3. Wyniki badań ilościowych

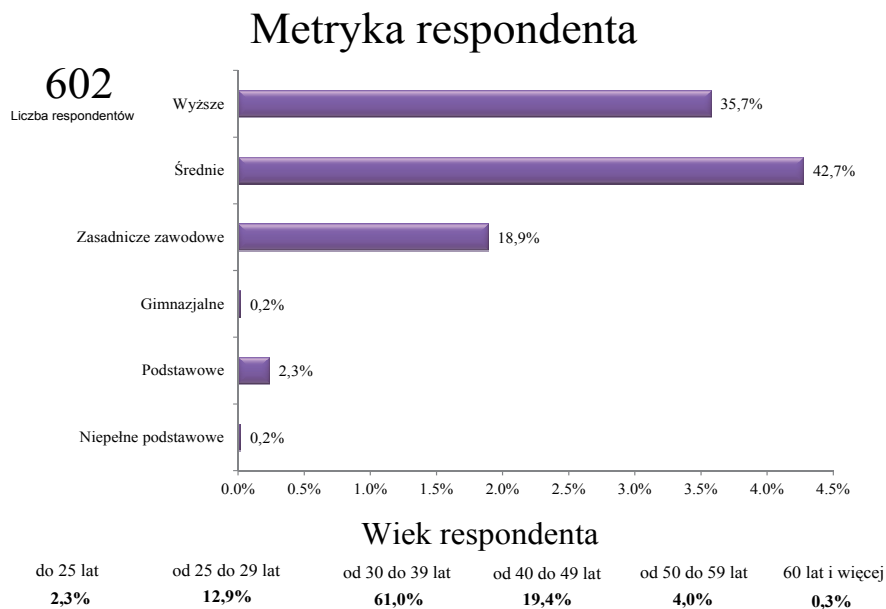
W badaniu „Sytuacja społeczno-ekonomiczna rodzin z dziećmi w województwie świętokrzyskim” udział wzięto 602 respondentów. Były to osoby dorosłe, tzw. „głowy rodziny”.

3.1. Cechy społeczno-demograficzne badanych

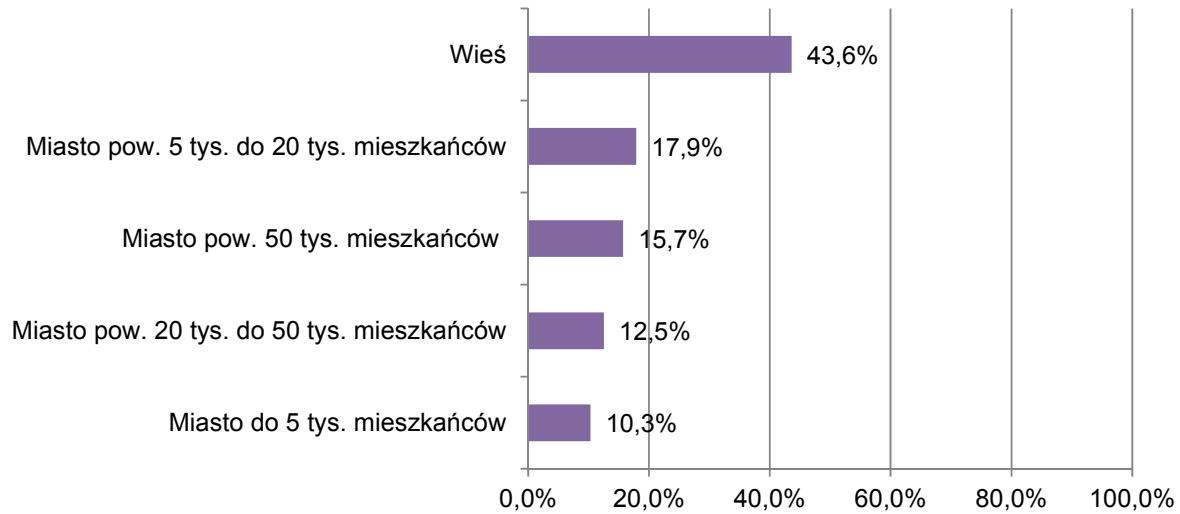
Najwięcej, bo 61,0% respondentów było pomiędzy 30 a 39 rokiem życia. Osoby będące w wie-

ku 40-49 lat stanowiły 19,5%, a osoby pomiędzy 25 a 29 rokiem życia – 12,9% ogółu respondentów. W odpowiedzi na pytanie o wykształcenie, respondenci najczęściej wskazywali na wykształcenie średnie – 42,7% wskazań. Osoby z wykształceniem wyższym stanowiły 35,7% grupy badanych. Kolejną, pod względem liczności, grupą były osoby z wykształceniem zasadniczym zawodowym – 18,9% odpowiedzi. Poszczególne rozkłady przedstawia wykres na rysunku 10.

Rysunek 10. Rozkład danych metrycznych respondenta.

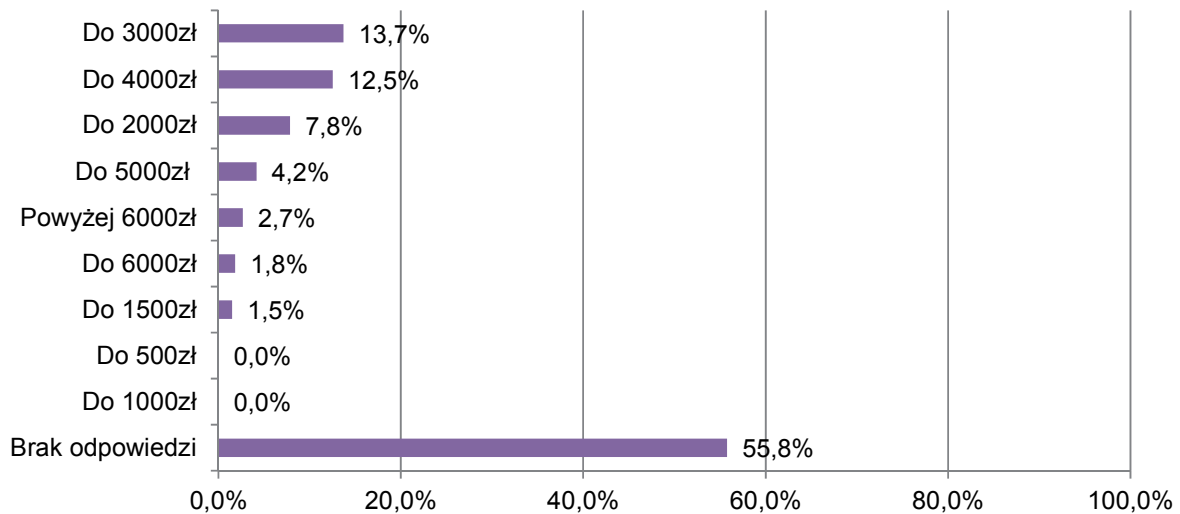
Rysunek 11. Rozkład typów miejscowości zamieszkiwanych przez respondentów.

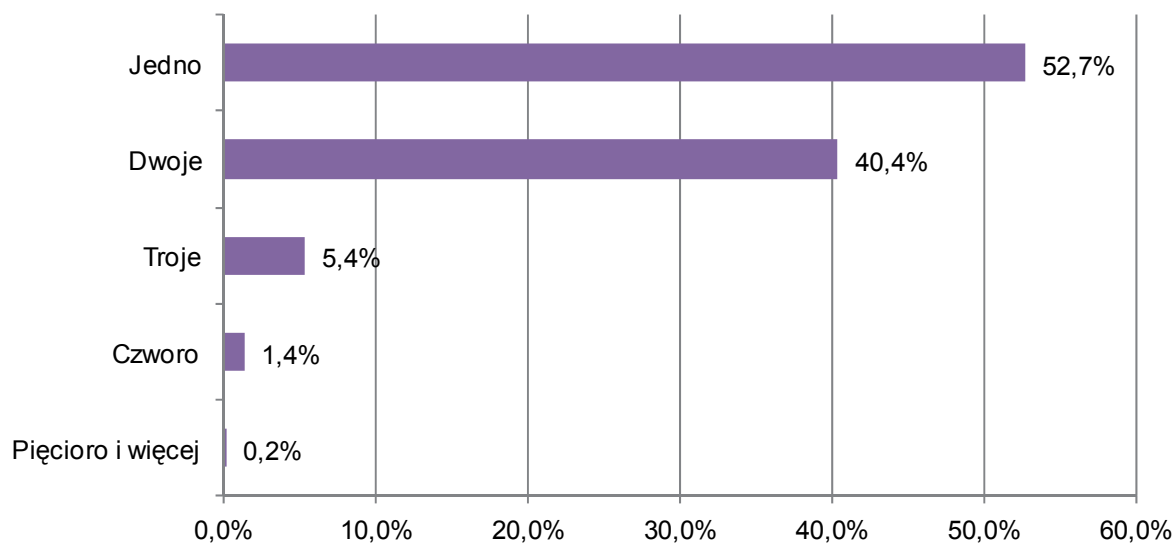
Najwięcej, bo 43,6% respondentów zamieszkiwało na wsiach. Kolejna pod względem liczności grupa

deklarowała zamieszkanie w miastach powyżej 5 tysięcy do 20 tysięcy mieszkańców (17,9%). W miastach

Rysunek 12. Rozkład dochodów rodzin respondentów.

Rysunek 13. Rozkład odpowiedzi na pytanie „Ile dzieci do 18 roku życia Pan(i) posiada?”.

powyżej 50 tysięcy mieszkańców zamieszkiwało 15,7% ogółu opiniodawców, a w miastach powyżej 20 tysięcy do 50 tysięcy mieszkańców – 12,5% respondentów. Najmniej, bo 10,3% badanych deklarowało zamieszkanie w miastach do 5 tysięcy mieszkańców.

Ponad połowa (55,76%) respondentów nie udzieliła odpowiedzi na pytanie o poziom dochodu w rodzinie. W 13,69% ogółu respondentów dochód rodziny nie przekraczał 3000 złotych.

W 12,52% przypadków dochód był nie większy niż 4000 złotych. Rozkład odpowiedzi wskazujących na pytanie o poziom dochodu w rodzinie ilustruje wykres na rysunku 12.

3.2. Ogólna sytuacja rodzinna

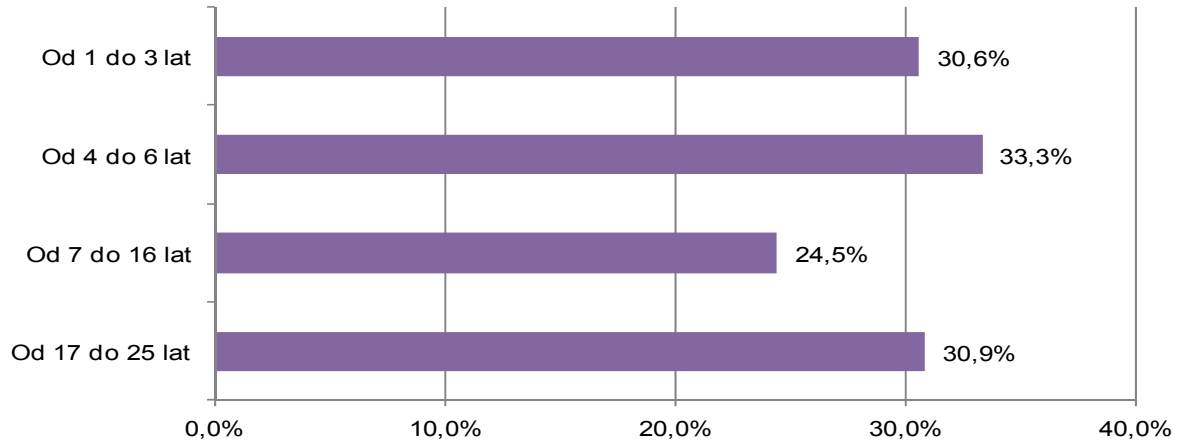
Ponad połowa respondentów (52,7%) zadeklarowała posiadanie jednego dziecka do 18 roku ży-

cia. Nieco mniejszą grupę badanych stanowili rodzice dwójki dzieci – 40,4%. Zdecydowanie mniejszy udział w badaniu mieli rodzice posiadający troje (5,4%), czworo (1,4%) oraz pięcioro lub więcej dzieci (również 0,2%).

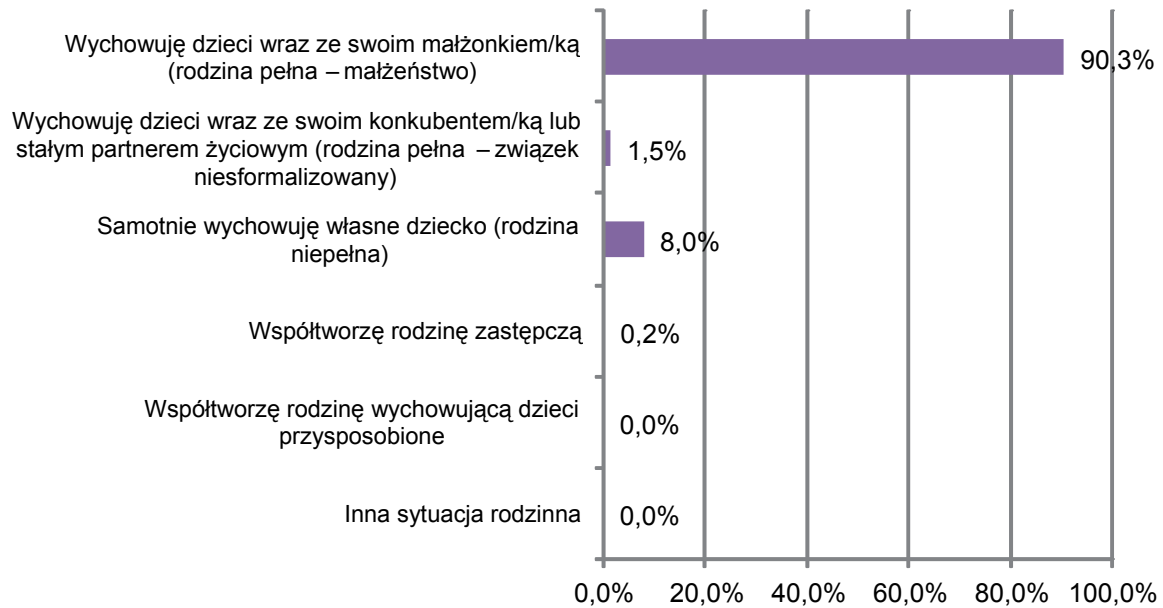
Uczestniczący w badaniu rodzice posiadali dzieci w różnym wieku. Podobnie często deklarowano posiadanie dzieci mieszczących się w różnych grupach wiekowych, co obrazuje wykres na rysunku 14.

Niemal wszyscy ankietowani to przedstawiciele rodzin pełnych, w których dzieci wychowywane są przez oboje rodziców pozostających w związku małżeńskim (90,3%). Tym nie mniej, badaniem objęte zostały także osoby samotnie wychowujące własne dziecko, tworzące tzw. rodziny niepełne. Ich udział wyniósł 8,0%. Znikomy odsetek badanych stanowiły osoby będące w związku niesformalizowanym i wychowujące dzieci wraz ze swoim konkubentem/ką lub

Rysunek 14. Rozkład odpowiedzi na pytanie „W jakim wieku są Pana(i) dzieci?”.

Rysunek 15. Rozkład odpowiedzi na pytanie „Proszę określić swoją sytuację rodzinną”.

stałym partnerem życiowym (1,5%) oraz tworzący rodziny zastępcze (0,2%).

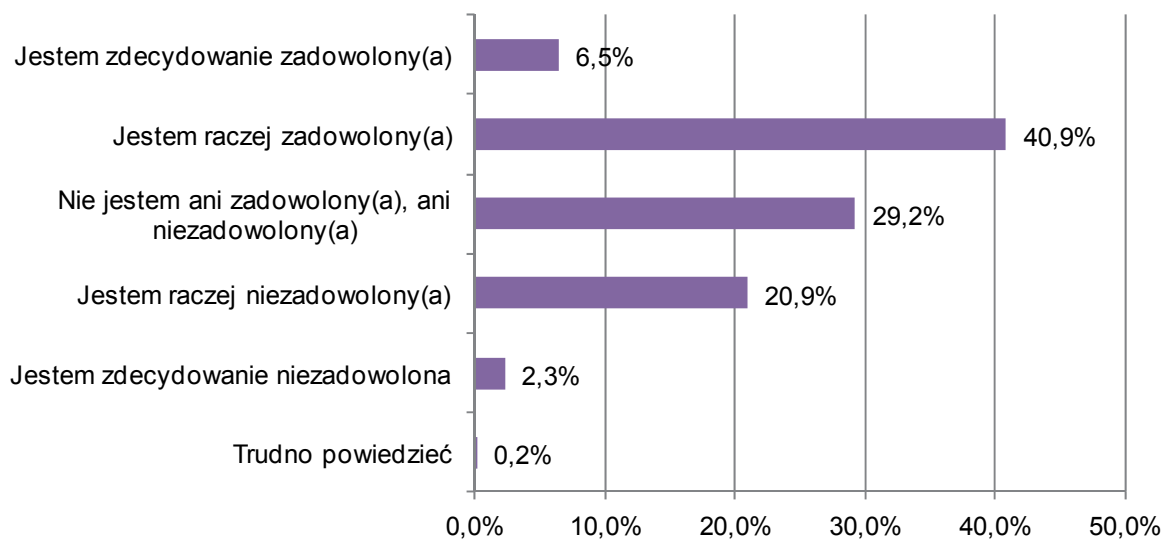
3.3. Sytuacja bytowa rodziny

Przeprowadzone badanie wykazało, że sytuacja ekonomiczna rodzin z województwa świętokrzyskiego jest, zdaniem badanych, umiarkowanie zadowolająca. Nieco ponad 40% badanych zapewniło, że jest raczej zadowolonych z sytuacji ekonomicznej swojej rodziny (40,9%). Kolejne blisko 30% ankietowanych nie wyraziło jednoznacznej opinii odpowiadając w sposób ambiwalentny; „Nie jestem ani zadowolony(a), ani niezadowolony(a)” (29,2%). Na raczej niezadowolającą sytuację wskazało również stosunkowo dużo, bo 20,9% ankietowanych. Osoby wyrażające skrajne oceny stanowiły bardzo niewielki

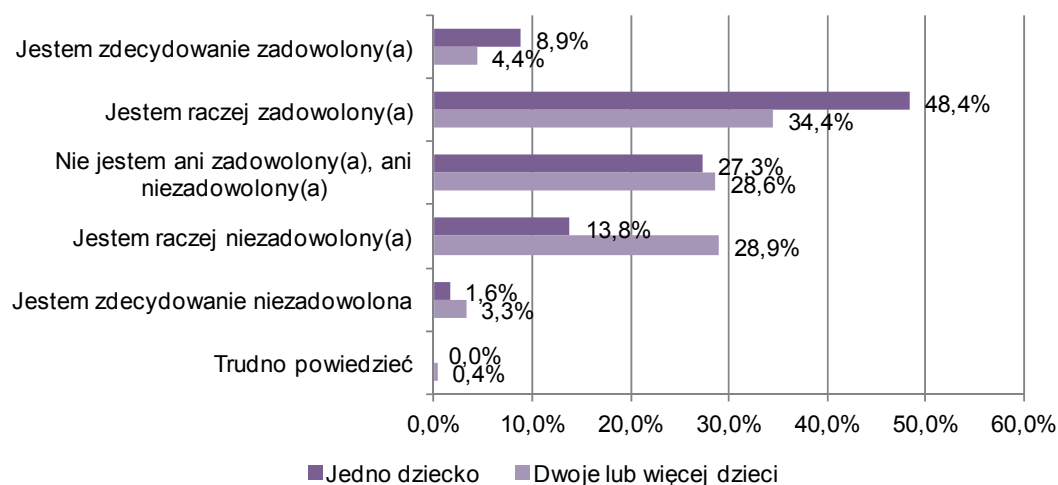
odsetek badanych. Około 7% respondentów zapewniło o całkowitym zadowoleniu, natomiast około 2% wskazało na zdecydowanie niezadowolone z sytuacji ekonomicznej, w jakiej znajduje się ich rodzina. Inaczej mówiąc, co drugi ankietowany wskazał neutralną bądź negatywną ocenę zadowolenia z sytuacji ekonomicznej jej/jego rodziny, co poniekąd może być odzwierciedleniem sytuacji ekonomicznej województwa świętokrzyskiego, jednego z gorzej rozwiniętych pod względem gospodarczym regionów.

Warto w tym miejscu także podkreślić, że większe zadowolenie z sytuacji ekonomicznej przejawiały głowy rodzin, w których wychowuje się tylko jedno dziecko. W tego typu rodzinach 48,4% respondentów zadeklarowało, że jest raczej zadowolonych. Kolejne 8,9% rodziców posiadających tylko jedno dziecko było zdecydowanie zadowolonych z sytuacji ekono-

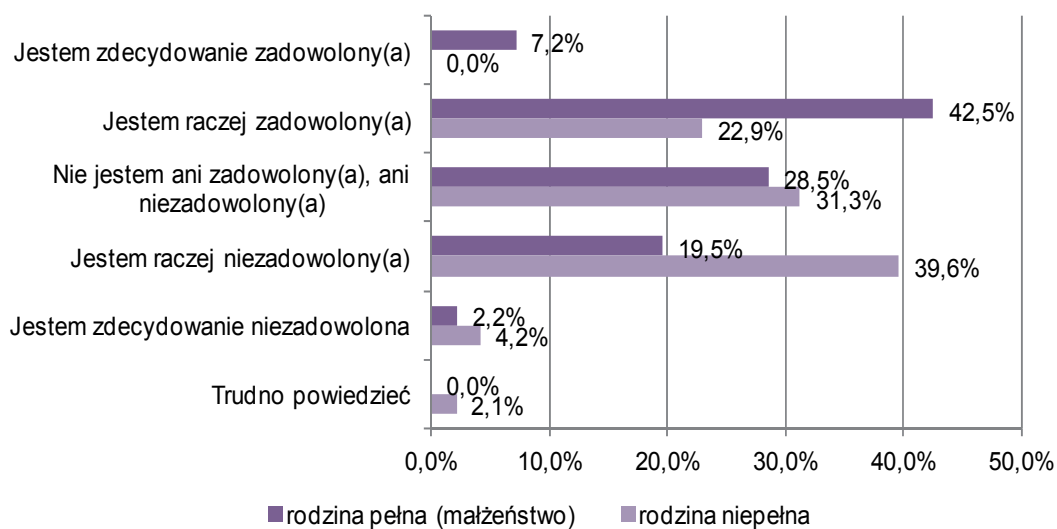
Rysunek 16. Rozkład odpowiedzi na pytanie „Proszę określić, w jakim stopniu jest Pan(i) zadowolona lub niezadowolona z sytuacji ekonomicznej swojej rodziny?”.

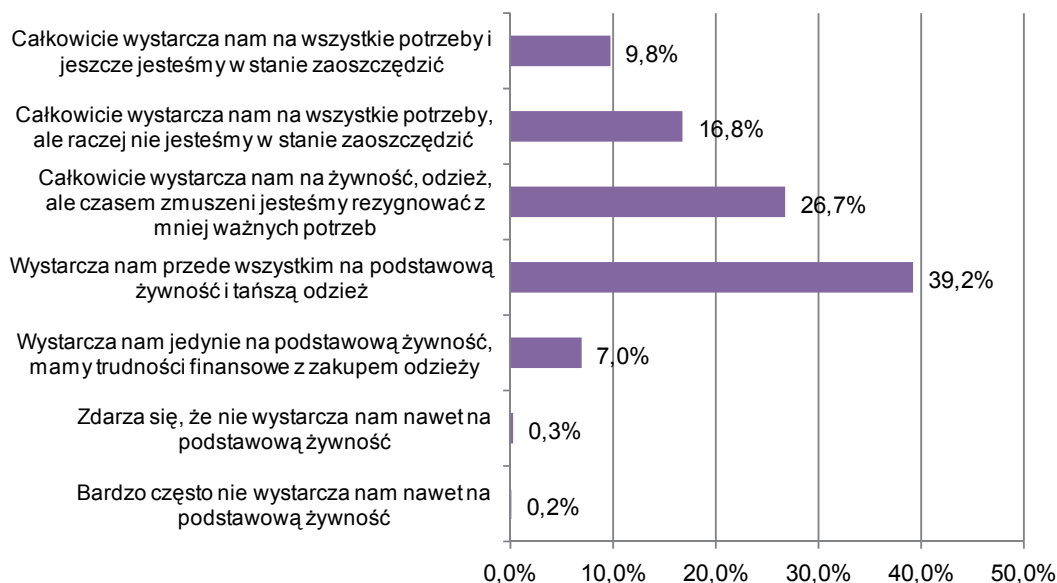
Rysunek 17. Rozkład odpowiedzi na pytanie „Proszę określić, w jakim stopniu jest Pan(i) zadowolony lub niezadowolony z sytuacji ekonomicznej swojej rodziny?” – rodziny, w których wychowuje się jedno dziecko vs rodziny z dwojgiem lub więcej dzieci.

Rysunek 18. Rozkład odpowiedzi na pytanie „Proszę określić, w jakim stopniu jest Pan(i) zadowolony lub niezadowolony z sytuacji ekonomicznej swojej rodziny?” – rodziny pełne (małżeństwo) vs rodziny niepełne.

Rysunek 19. Rozkład odpowiedzi na pytanie „Proszę określić poziom wystarczalności dochodu na potrzeby rodziny?”.

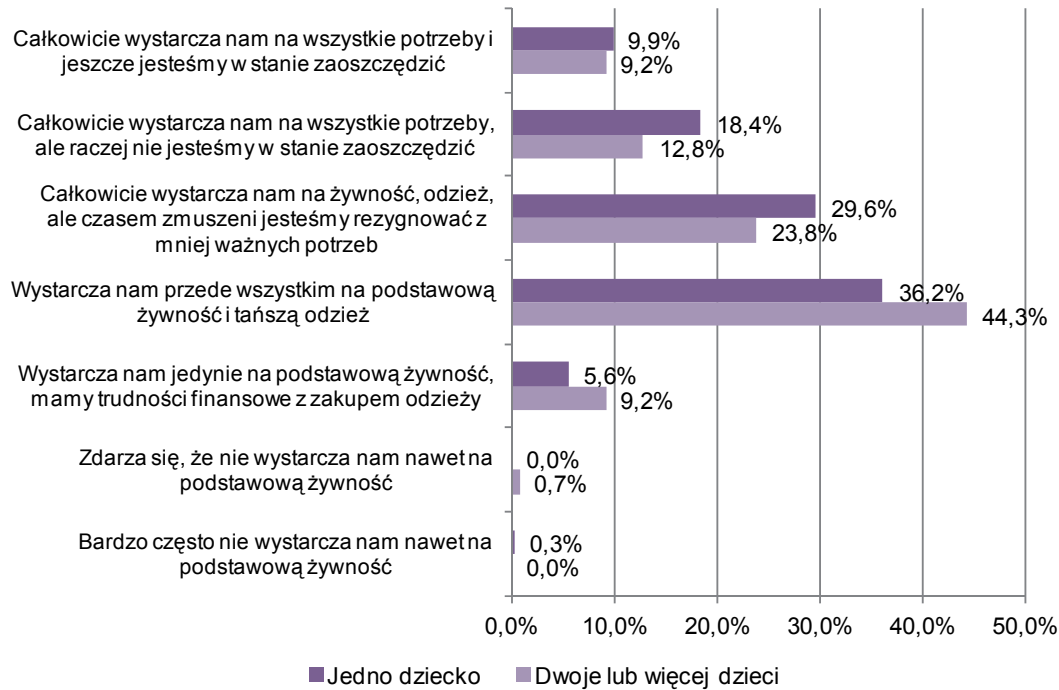

micznej rodziny. Dla porównania, wśród rodziców posiadających dwoje lub więcej dzieci, odpowiedzi te wskazywane były w odpowiednio 34,4% oraz 4,4% przypadków. Korelacja ta wyraźnie wskazuje na relatywnie trudniejszą sytuację ekonomiczną rodzin z dwójką i więcej dzieci.

W niezadawalającej sytuacji ekonomicznej znajdowały się przede wszystkim rodziny niepełne. Rodzice samotnie wychowujący dziecko w blisko 45% przypadków przejawiali mniejsze lub większe niezadowolenie z sytuacji ekonomicznej rodziny. W rodzinach pełnych nieusatisfakcjonowanych było nieco ponad 20% rodziców. Wyjaśnieniem tego stanu rzeczy może być fakt, że rodziny niepełne z definicji posiadają tylko jednego rodzica znajdują się w trudniejszym położeniu gospodarczym.

Blisko 40% badanych zadeklarowało, że uzyskiwane dochody wystarczają przede wszystkim na podstawową żywność i tańszą odzież (39,2%). W nieco lepszej sytuacji znajduje się 26,7% rodzin, których dochody całkowicie wystarczają na żywność oraz odzież, jednak nie zawsze pozwalają na zaspokojenie mniej ważnych potrzeb. Na całkowitą wystarczalność uzyskiwanych dochodów w zakresie bieżących wydatków, jednak bez możliwości odłożenia pewnych środków, wskazano 16,8% respondentów. Nieco mniej liczną grupę stanowiły osoby będące w komfortowej sytuacji finansowej, która obok zaspokojenia bieżących potrzeb daje możliwość zaoszczędzenia (9,8%). W trudnej sytuacji finansowej znajduje się 7,0% rodzin, którym wystarcza jedynie na podstawową żywność. Rodziny, w których czasami lub nawet bardzo często zdarza się, że pieniędzy

Rysunek 20. Rozkład odpowiedzi na pytanie „Proszę określić poziom wystarczalności dochodu na potrzeby rodziny?” – rodziny, w których wychowuje się jedno dziecko vs rodziny z dwojgiem lub więcej dzieci.

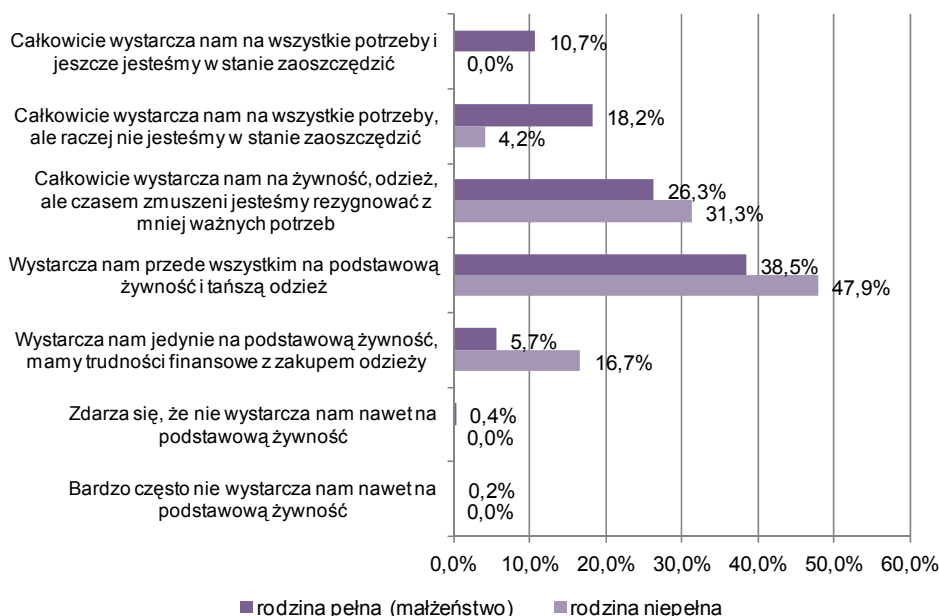
brakuje na jedzenie, stanowiły znikomy odsetek badanych – 0,5%.

Pod względem wystarczalności dochodu lepiej przedstawia się sytuacja w rodzinach wychowujących tylko jedno dziecko. 28,3% ankietowanych w tym modelu rodzin zapewniło, że uzyskiwane dochody w zupełności wystarczają na pokrycie bieżących wydatków. W rodzinach w których wychowuje się co najmniej dwoje dzieci, odsetek ten wyniósł 22,0%. Rodzice mający tylko jedno dziecko częściej zaznaczali też, że dochody rodziny są w stanie zaspokoić wszystkie potrzeby żywnościowe i odzieżowe (29,6% vs 23,8%).

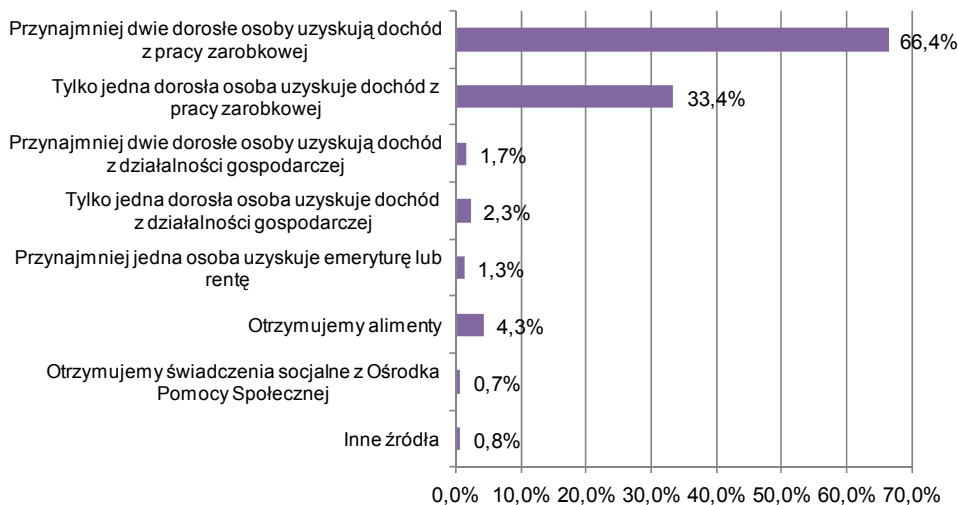
W województwie świętokrzyskim w zdecydowanie korzystniejszej sytuacji finansowej znajdowały się rodziny pełne. Wyniki badania pokazały, że w blisko 30% rodzin opartych na małżeństwie, uzyskiwane dochody pozwalają na zaspokojenie wszystkich potrzeb. Co więcej ponad 10% rodzin jest w stanie jeszcze zaoszczędzić. Na możliwość odłożenia pewnych środków finansowych nie wskazał żaden z rodziców samotnie wychowujących dzieci. Tylko 4,2% z nich jest w stanie zaspokoić wszystkie finansowe potrzeby rodziny.

Przeprowadzona ankietyzacja wykazała, że główne źródło utrzymania rodzin z województwa święto-

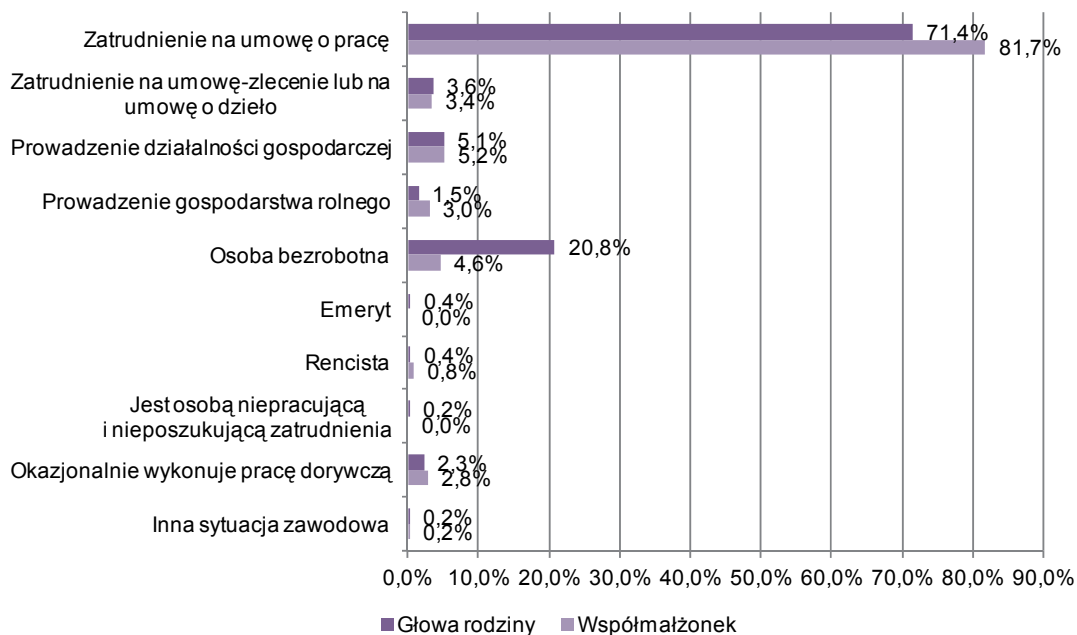
Rysunek 21. Rozkład odpowiedzi na pytanie „Proszę określić poziom wystarczalności dochodu na potrzeby rodziny?” – rodziny pełne (małżeństwo) vs rodziny niepełne.

Rysunek 22. Rozkład odpowiedzi na pytanie „Z jakich źródeł utrzymuje się Pana(i) rodzina?”.

Rysunek 23. Rozkład odpowiedzi na pytanie „Proszę określić własną sytuację zawodową oraz sytuację zawodową swojego współmałżonka lub stałego partnera życiowego, jeśli wychowuje Pan(i) z nim/nią dzieci”.

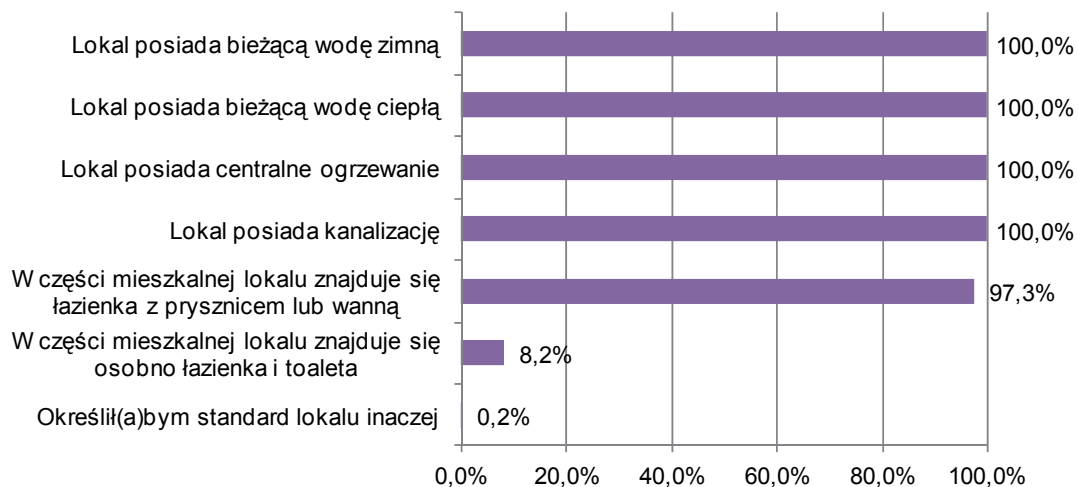
krzyskiego stanowi dochód z pracy zarobkowej. 66,4% respondentów zapewniło, że taki przychód uzyskują przynajmniej dwie osoby w rodzinie. W kolejnych 33,4% rodzin dochód taki uzyskuje jedna osoba. Pozostałe źródła utrzymania takie, jak działalność gospodarcza, emerytura lub renta, alimenty czy świadczenia socjalne, wymieniane były w sporadycznych przypadkach. Ankietowani wskazali także na inne, niewyszczególnione w ankiecie źródła, a były to gospodarstwo rolne oraz zasiłek dla bezrobotnych.

Zdecydowana większość respondentów, jak również ich współmałżonków, zatrudnionych jest na umowę o pracę (odpowiednio 71,4% oraz 81,7%). Stosunkowo sporą grupę respondentów sta-

nowiły także osoby bezrobotne (20,8%). Około 5% ankietowanych oraz współmałżonków prowadziło własną działalność gospodarczą. Pozostałe sytuacje zawodowe, zarówno w przypadku głów rodzin, jak i ich współmałżonków/partnerów, uzyskały poniżej 5% wskazań, co ilustruje wykres na rysunku 23.

Uczestniczącym w badaniu osobom zadano także szereg pytań odnośnie warunków mieszkaniowych. Okazało się, że wszystkie lokale zamieszkiwane przez rodziny respondentów posiadają dostęp do bieżącej wody zimnej oraz ciepłej, centralnego ogrzewania oraz kanalizacji. W części mieszkalnej niemal wszystkich lokali znajduje się łazienka z prysznicem lub wanną (97,3%).

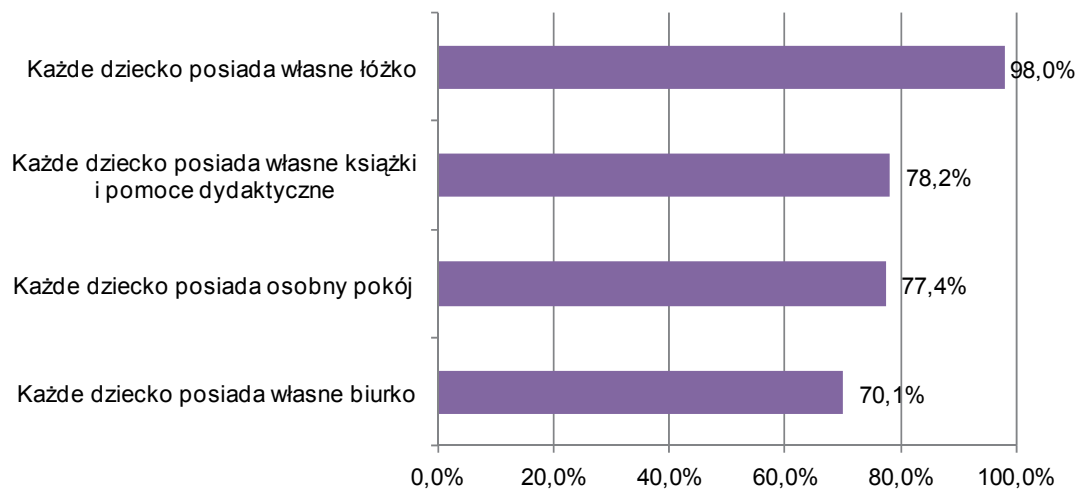
Rysunek 24. Rozkład odpowiedzi na pytanie „Jaki jest standard zamieszkiwanego przez Pana(i) rodzinę lokalu?”.

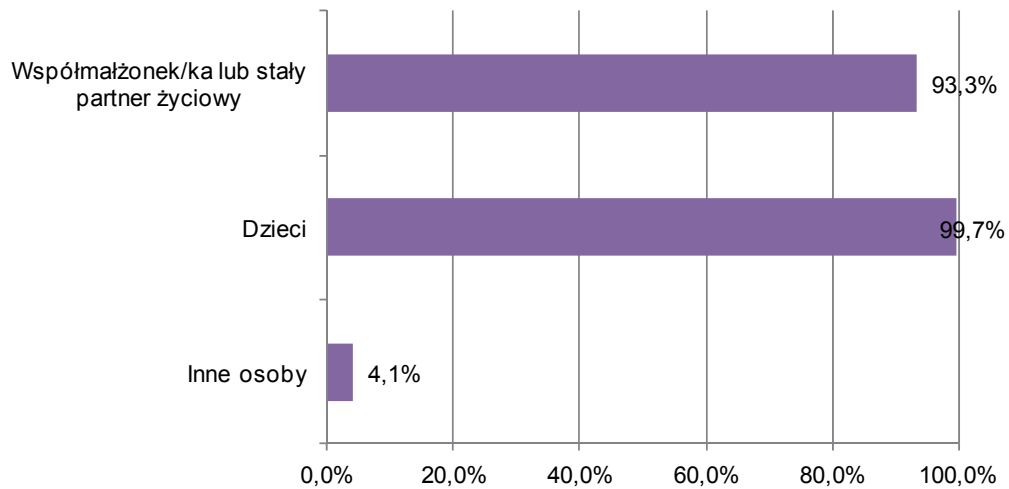
W blisko 80% rodzin dzieci powyżej 6 lat posiadają własne książki i pomoce dydaktyczne (78,2%). Ponadto 70,1% rodziców dzieci w tym wieku zapewniło, że posiadają one własne biurka. Niemal-

że wszyscy objęci badaniem rodzice zadeklarowali, że ich dzieci posiadają własne łóżka (98,0%). W zdecydowanej większości rodzin dzieci posiadają również osobny pokój (77,4%).

Rysunek 25. Rozkład odpowiedzi na pytanie „Jakie warunki mieszkaniowe posiadają Pana(i) dzieci w zamieszkiwanym lokalu?”.

Rysunek 26. Rozkład odpowiedzi na pytanie „Jakie osoby zamieszkują w Pana(i) rodzinie w jednym mieszkaniu lub domu?”.

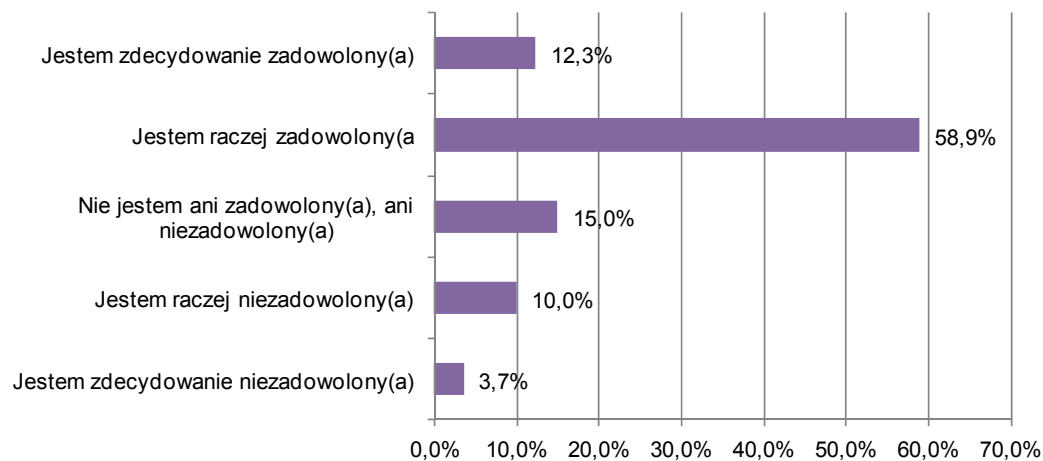

Niemal wszyscy ankietowani mieszkają razem z dziećmi (99,7%) oraz współmałżonkiem lub partnerem życiowym (93,3%). W mieszkaniach, w których znajdują się dzieci, średnio mieszka ich mniej niż dwoje (1,6). W około 4% gospodarstw domowych

zamieszkują także inne osoby, np. teściowie. Średnio na jeden lokal mieszkaniowy przypada 3,6 osób.

Na jedną osobę przypada 22,9 m² powierzchni mieszkalnej. Zdecydowana większość uczestników badania jest raczej zadowolona z sytuacji mieszka-

Rysunek 27. Rozkład odpowiedzi na pytanie „W jakim stopniu jest Pan(i) zadowolony lub niezadowolony z sytuacji mieszkaniowej rodziny?”.

niowej rodziny (58,9%) pomimo niewielkiego metrażu mieszkania. Wynika to m.in. z trudnej sytuacji mieszkaniowej w kraju, również w województwie świętokrzyskim. Posiadanie mieszkania – czy to na własność czy w formie wynajmu – stanowi dla wielu rodzin pozytywny czynnik możliwości zaspokajania swoich potrzeb. W sposób zdecydowany opinię taką wyraziło 12,3% respondentów. Sytuację mieszkaniową rodziny jako niezadowolającą określiło blisko 14% opiniodawców, przy czym w sposób w pełni zdecydowany uczyniło to jedynie 3,7% respondentów. 15% respondentów nie wyraziło jednoznacznej opinii w omawianej kwestii.

Z przeprowadzonych analiz wynika, że im więcej dzieci do 18 roku życia jest w rodzinie, tym mniejszy jest stopień zadowolenia z sytuacji mieszkaniowej danej rodziny, co nie jest zaskoczeniem ze względu na wspomniany wcześniej statystyczny metraż mieszkania. Innymi słowy, im więcej dzieci, tym większa liczba osób w mieszkaniu, co przyczynia się niejednokrotnie do konieczności współdzielenia pokoju, biurka czy innych elementów z wyposażenia. Respondenci, którzy posiadali jedno niepełnoletnie dziecko, byli w 78,2% przypadków zadowoleni z sytuacji mieszkaniowej (w tym 12,5% – zdecydowanie zadowoleni, 65,7% – raczej zadowoleni). Odsetek rodzin z dwójką

Rysunek 28. Zależność pomiędzy ilością dzieci a stopniem zadowolenia z sytuacji mieszkaniowej rodziny.

dzieci, zadowolonych z warunków mieszkaniowych wyniósł 67,0%, a dla rodzin z trójką dzieci odsetek ten wyniósł 51,6%. Dla rodzin, w której jest czworo dzieci poniżej 18 roku życia analogiczny odsetek wyniósł 37,5%, przy czym nikt nie wskazał odpowiedzi „Zdecydowanie zadowolony”.

Dla potrzeb analizy połączono następujące kategorie:

- osoby, które wychowują dzieci ze swoim małżonkiem/ką (rodzina pełna – małżeństwo),
- osoby, które wychowują dzieci ze swoim konkubentem/ką lub statym partnerem życiowym (rodzina pełna – związek niesformalizowany),
- osoby, które współtworzą rodzinę zastępczą,
- osoby, które współtworzą rodzinę wychowującą dzieci przysposobione,

w jedną kategorię: „Nie wychowuję dzieci samotnie”. Było to spowodowane zbyt małymi liczebnościami niektórych z grup.

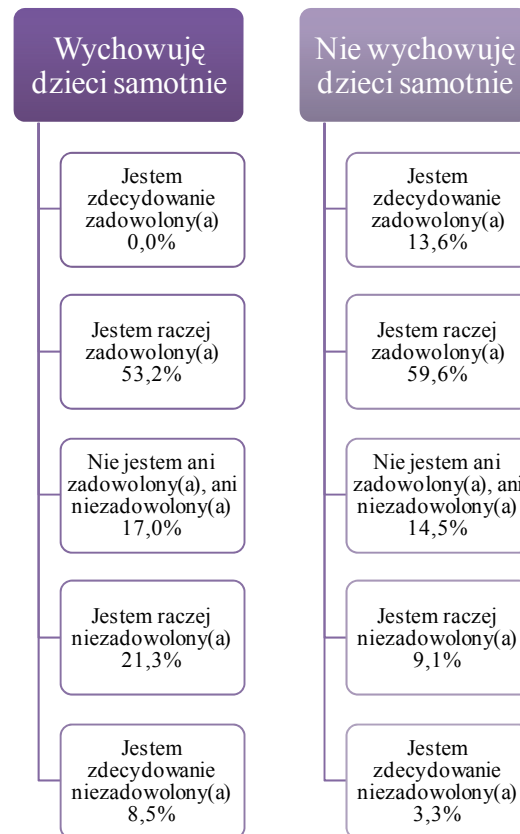
Osoby, które nie wychowują dzieci samotnie częściej odpowiadały, że są zadowolone z sytuacji mieszkaniowej rodziny (73,2% wskazań, w tym 13,6% – zdecydowanie zadowoleni, 59,6% – raczej zadowoleni) niż osoby wychowujące dzieci samotnie (53,2% wskazań, wszystkie wskazania dotyczyły odpowiedzi „Jestem raczej zadowolony”).

Dla potrzeb analizy, odpowiedzi w pytaniu o poziom dochodu w rodzinie pogrupowano w następujące kategorie:

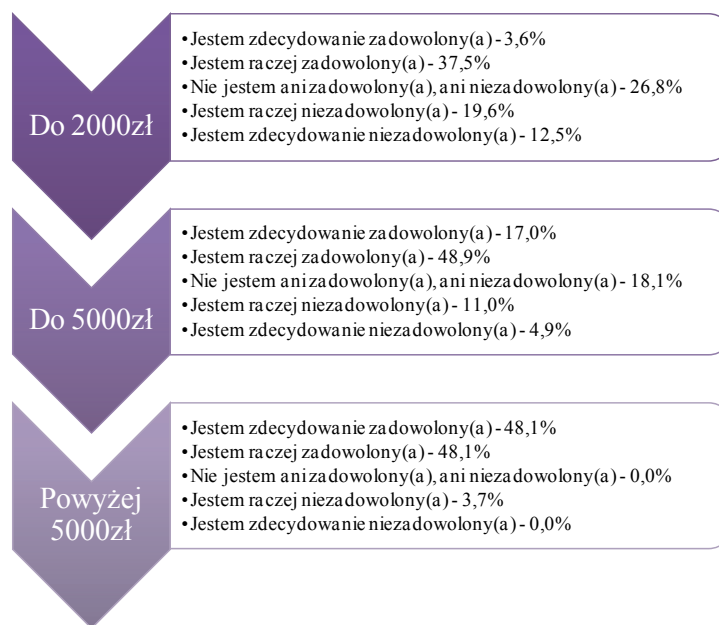
- „Do 2000 zł”;
- „Do 5000 zł”;
- „Powyżej 5000 zł”.

Osoby, które mają większe dochody miesięczne w rodzinie, stosunkowo częściej są zadowolone z sytuacji mieszkaniowej rodziny. Wynika to m.in. z sytuacji, że osoby te stać na zakup bądź wynajem mieszkania, w którym członkowie rodziny mają zapewnione dogodne warunki do życia. Odsetek respondentów zadowolonych z sytuacji mieszkaniowej wyniósł, odpowiednio: wśród rodzin o dochodach

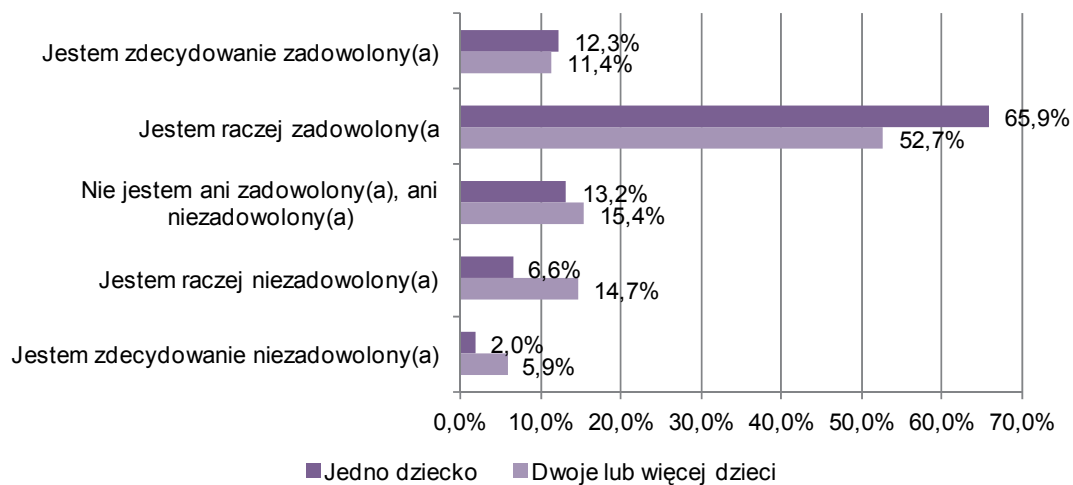
Rysunek 29. Zależność pomiędzy sytuacją rodzinną a poziomem zadowolenia z sytuacji mieszkaniowej rodziny.

Rysunek 30. Zależność pomiędzy poziomem dochodu w rodzinie a stopniem zadowolenia z sytuacji mieszkaniowej rodziny.

Rysunek 31. Rozkład odpowiedzi na pytanie „W jakim stopniu jest Pan(i) zadowolona lub niezadowolona z sytuacji mieszkaniowej rodziny?” – rodziny, w których wychowuje się jedno dziecko vs rodziny z dwojgiem lub więcej dzieci.

Rysunek 32. Rozkład odpowiedzi na pytanie „Z jakich form wsparcia korzystała Pana(i) rodzina?”.

przekraczających 5000 zł – 96,2%, dla rodzin o dochodach do 5000 zł – 65,9%, a dla rodzin o dochodach do 2000 zł – 41,1%. Niezależnie od poziomu dochodu w rodzinie, respondenci najczęściej wskazywali na odpowiedź „Jestem raczej zadowolony”.

Na niezadowolenie z warunków mieszkaniowych częściej wskazywano w rodzinach, w których wychowuje się co najmniej dwoje dzieci. Zdecydowane niezadowolenie wyraziło 14,7% respondentów (vs 6,6%). Kolejne 5,9% rodziców co najmniej dwójki dzieci przejawiało swe niezadowolenie w sposób zdecydowany (vs 2,0%).

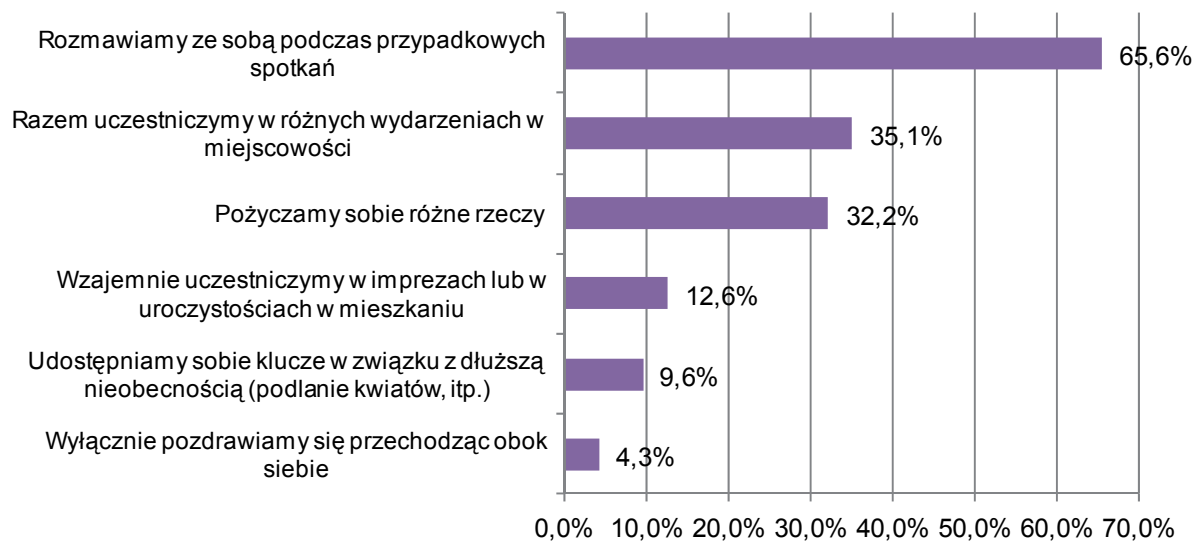
Przeprowadzone w rodzinach z województwa świętokrzyskiego badanie dostarczyło informacji, iż około co czwarta rodzina w ostatnich dwóch latach korzystała z systemu wsparcia i pomocy społecznej (26,3%). Częściej z takiego wsparcia korzystały rodziny, w których wychowuje się co najmniej dwoje dzieci (33,3%).

Zdecydowana większość osób korzystających z systemu wsparcia i pomocy społecznej korzystała ze świadczeń rodzinnych (88,5%). W ponad 14% przypadków wymieniano takie formy wsparcia jak: dodatek z tytułu urodzenia dziecka oraz dodatek na rozpoczęcie roku szkolnego. Blisko w co dziesiątej rodzinie korzystano z pomocy w formie posiłku. Ponad 6% respondentów wskazało na korzystanie z funduszy alimentacyjnych. W ponad 4% przypadków wymieniono innego rodzaju wsparcie, a mianowicie zasiłek pielęgnacyjny, zasiłek opiekuńczy oraz zapomogi.

3.4. Relacje społeczne

Przeprowadzona w województwie świętokrzyskim ankietyzacja wykazała, że prawie wszystkie badane rodziny utrzymują dobre relacje z sąsiedami.

Rysunek 33. Rozkład odpowiedzi na pytanie „Jakiego rodzaju relacje z sąsiedziami utrzymuje Pana(i) rodzina?”.

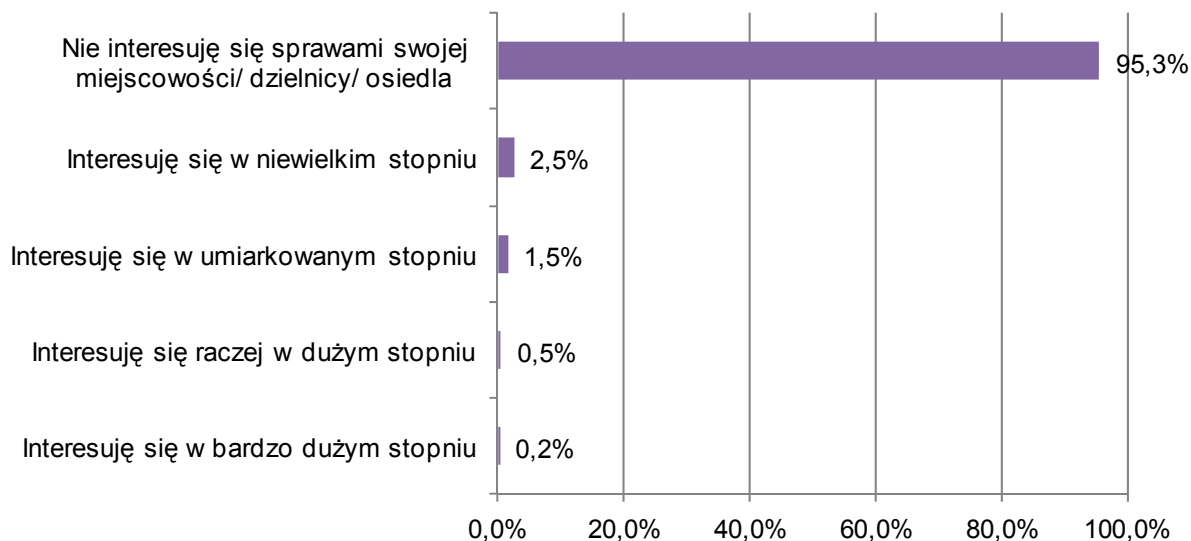
mi (99,7%). Poziom deklaracyjny wypowiedzi badanych został zderzony z uszczegółowieniem powyższej kwestii. Otóż relacje te sprowadzają się przede wszystkim do rozmów podczas przypadkowych spotkań (65,6%), najprawdopodobniej najczęściej w okolicach miejsca zamieszkania. Około dwukrotnie rzadziej wskazywano na wspólne uczestnictwo w różnego rodzaju wydarzeniach w miejscowości (35,1%) bądź też pożyczanie sobie różnych rzeczy (32,2%). Można stwierdzić, że jedynie co trzeci ankietowany zadeklarował głębszy charakter więzi pomiędzy nim a sąsiadami.

Zainteresowanie sprawami miejscowości, dzielnicy czy też osiedla w gronie badanych respondentów jest minimalne. Ponad 95% ankietowanych poinformowało, że nie interesuje się nimi wcale. Sprawami swojej miejscowości w mniejszym lub

większym stopniu interesuje się niespełna 5% badanych. Tego rodzaju wyniki nie są zaskoczeniem. W województwie świętokrzyskim, podobnie, jak w całej Polsce, dominuje bardzo niewielki stopień zaangażowania w sprawy publiczne czy w różnego rodzaju akcje społeczne. To m.in. dlatego większość obywateli nie wyraża zaangażowania w zorganizowane działania zbiorowe na rzecz społeczności lokalnej, miasta czy gminy chyba, że ma miejsce sytuacja ekstremalna, na przykład powódź. Uzyskany w badaniu wynik potwierdza często przywoływane przez socjologów czy politologów tezy o braku kapitału społecznego w polskich regionach czy niskim poziomie społeczeństwa obywatelskiego.

Zainteresowanie sprawami miejscowości przejawiało się głównie poprzez udział w spotkaniach z lokalnymi władzami (61,5%). Sporej grupie respon-

Rysunek 34. Rozkład odpowiedzi na pytanie „Czy i w jakim stopniu interesuje się Pan(i) sprawami swojej miejscowości/dzielnicy/osiedla?”.

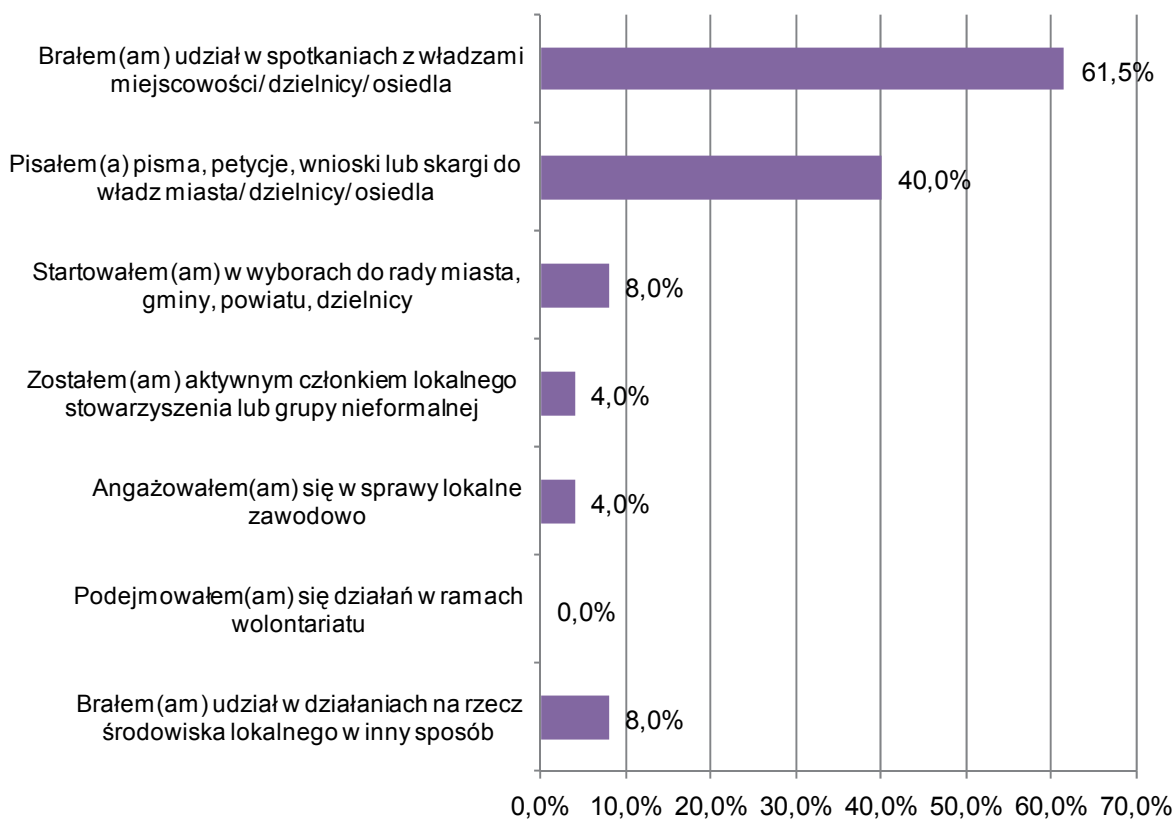
dentów, bo stanowiącej 40,0%, zainteresowanych sytuacją w swoim miejscu zamieszkania, zdarzało się pisać petycje, wnioski lub skargi do władz miasta/dzielnicy/osiedla. Zdecydowanie rzadziej wskazywano na startowanie w wyborach do rady miasta, gminy, powiatu lub dzielnicy (8,0%), aktywne członkostwo w lokalnych stowarzyszeniach lub grupach nieformalnych (4,0%) oraz angażowanie się w sprawy lokalne zawodowo (4,0%). 8,0% badanych wska-

zało na inne, bliżej nieokreślone formy działalności na rzecz środowiska lokalnego.

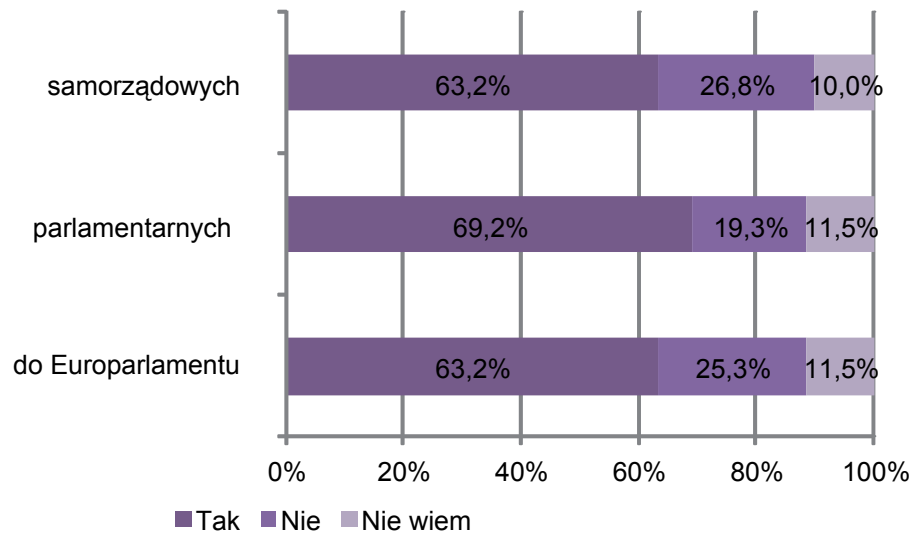
Jak pokazują wyniki badań, zaledwie 1,7% respondentów stanowili aktywni członkowie organizacji, stowarzyszeń czy też grup. Wskazywali oni na przynależność do różnego rodzaju organizacji. Odnotowano także działalność w ramach związków zawodowych.

Uczestniczącym w badaniu głowem rodzin z województwa świętokrzyskiego zadano także pytania

Rysunek 35. Rozkład odpowiedzi na pytanie „Jakie działania podejmował(a) Pan(i) dotychczas w swojej miejscowości / dzielnicy / osiedla?”.

Rysunek 37. Rozkład odpowiedzi na pytanie „Czy zamierza Pan(i) brać udział w najbliższych wyborach (poprzez głosowanie)?”.

dotyczące udziału w ostatnich wyborach. Okazało się, że najwięcej respondentów uczestniczących w badaniu (73,7%), uczestniczyło w wyborach parlamentarnych.

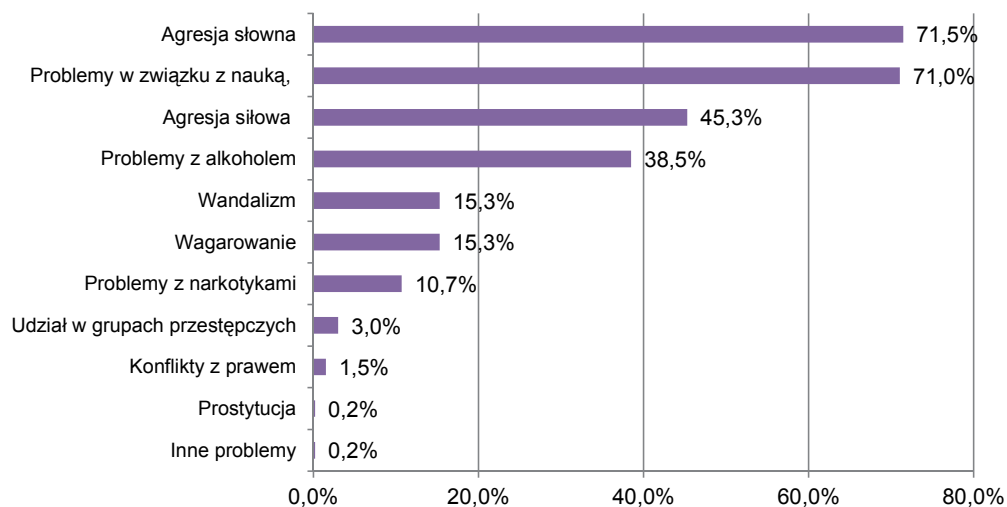
Respondenci odpowiadali na pytanie „Jakie problemy dostrzegają wśród dzieci w zamieszkiwanej okolicy?”. Najczęściej zauważanym problemem był ten związany z agresją słowną oraz problemy w nauce (odpowiednio 71,5% oraz 71,0%). W ponad 45 przypadkach zauważono problem z agresją siłową. Co trzeci respondent zauważył problem z alkoholem wśród dzieci w najbliższej okolicy. Ponad 15,0% respondentów wskazało wandalizm oraz wagary. Rozkład wskazań wszystkich odpowiedzi przedstawia wykres na rysunku 38.

Następnie poproszono respondentów o wskazanie problemów psychospołecznych, które mogą

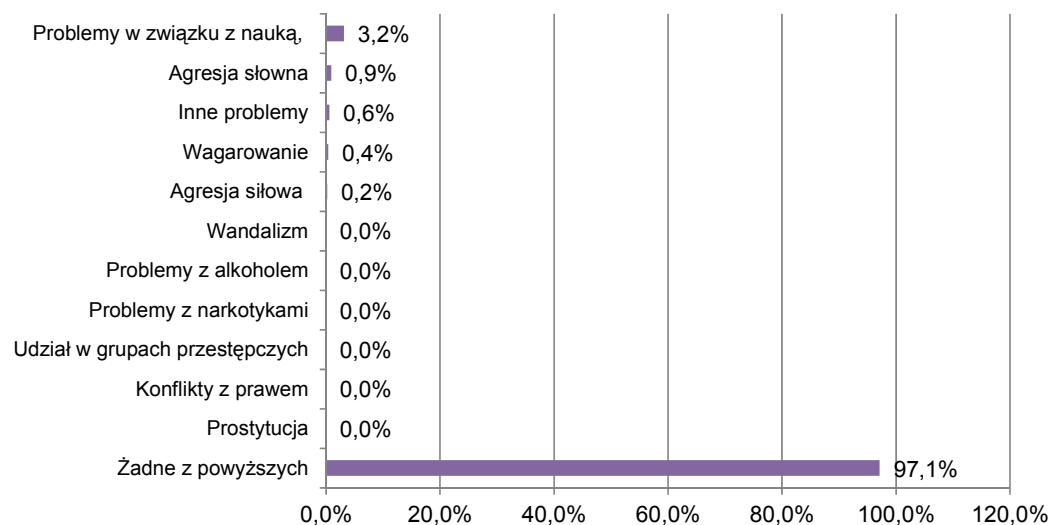
dotyczyć ich własnych dzieci. Ponad 97% ankietowanych nie zauważyło żadnych problemów wymienionych w kafeterii ankiety. Tego rodzaju wynik można wynikać z faktu, iż ankietowani nie zawsze chcą się przyznać w tego typu badaniu do problemów dotyczących własnych dzieci, co nieco fałszuje obraz rzeczywistości. Zaledwie 3,2% respondentów wskazało problemy związane z nauką, a pozostałe opcje kafeterii nie były wskazane częściej niż 5 razy.

W omawianej grupie ani jedno dziecko jakiegokolwiek z respondentów nie było objęte nadzorem kuratora sądowego, nie przebywało w Młodzieżowym Ośrodku Wychowawczym lub w Młodzieżowym Ośrodku Socjoterapii oraz nie korzystało ze wsparcia psychologiczno-pedagogicznego.

Rysunek 38. Rozkład odpowiedzi na pytanie „Proszę powiedzieć, które z poniższych problemów dostrzega Pan(i) wśród dzieci w zamieszkiwanej okolicy?”.

Rysunek 39. Rozkład odpowiedzi na pytanie „Proszę powiedzieć, które z poniższych problemów psychospołecznych mogą dotyczyć Pana(i) dzieci?”.

Następnie poproszono ankietowanych o wybranie jednej, najbliższej im opinii z następującej kafe-
terii:

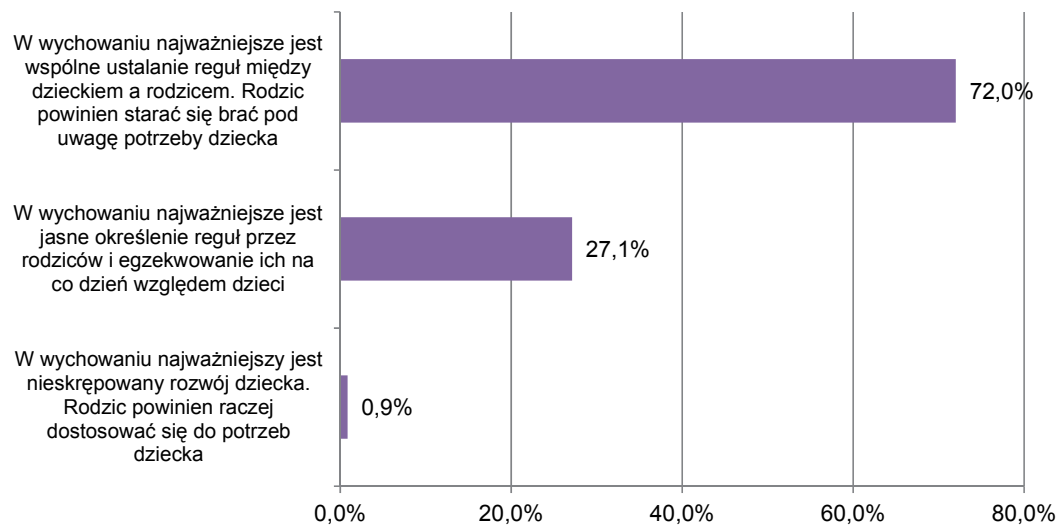
- *W wychowaniu najważniejsze jest jasne określenie reguł przez rodziców i egzekwowanie ich na co dzień względem dzieci.*
- *W wychowaniu najważniejsze jest wspólne ustalanie reguł między dzieckiem a rodzicem. Rodzic powinien starać się brać pod uwagę potrzeby dziecka.*
- *W wychowaniu najważniejszy jest nieskrępowany rozwój dziecka. Rodzic powinien raczej dostosować się do potrzeb dziecka.*
- *Określił(a)bym to inaczej.*

Niemal 72% zapytanych o to rodziców stwierdziło, że w wychowaniu najważniejsze jest wspólne ustalanie reguł między dzieckiem a rodzicem. Opinii, że w wychowaniu najważniejsze jest jasne określenie

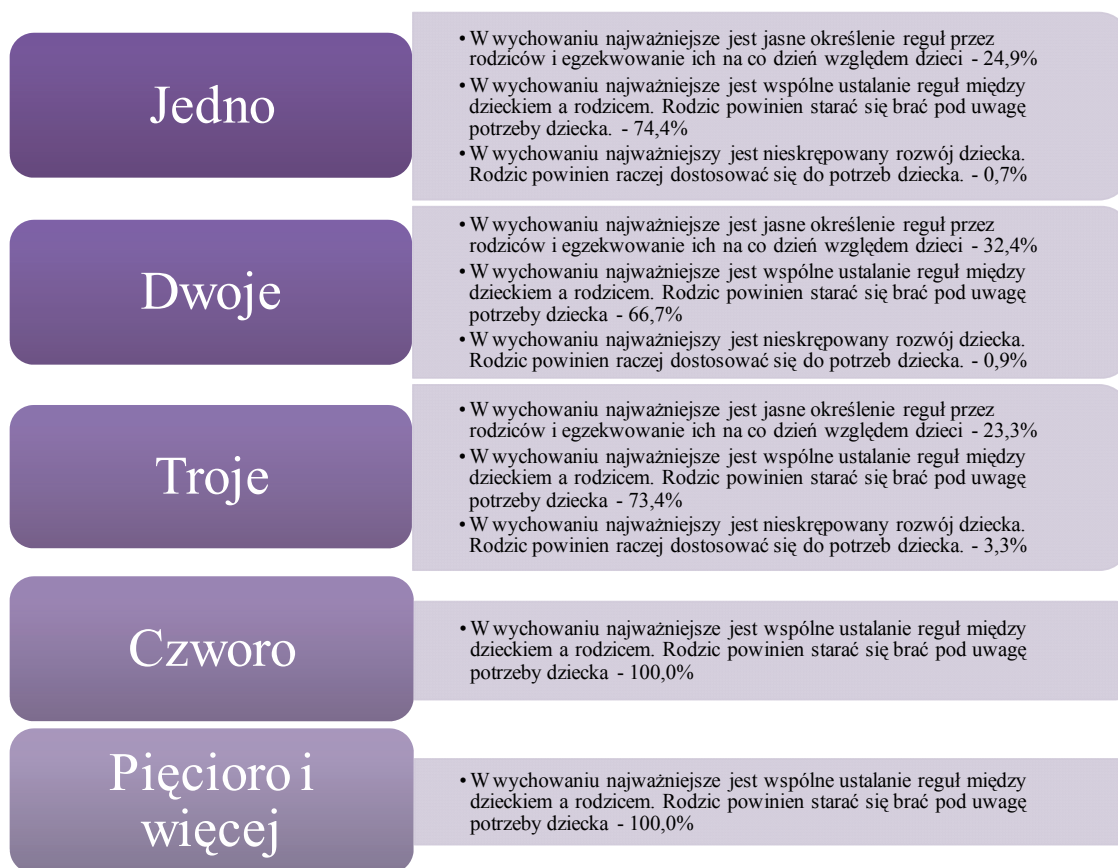
reguł przez rodziców i egzekwowanie ich na co dzień względem dzieci, było 27,1% ankietowanych rodziców. Z kolei 5 respondentów stwierdziło, że najbliższe im jest stwierdzenie, iż „w wychowaniu najważniejszy jest nieskrępowany rozwój dziecka. Rodzic powinien raczej dostosować się do potrzeb dziecka”.

Niezależnie od ilości dzieci, najczęściej wskazywanym stwierdzeniem dotyczącym wychowania było: „w wychowaniu najważniejsze jest wspólne ustalanie reguł między dzieckiem a rodzicem. Rodzic powinien starać się brać pod uwagę potrzeby dziecka”. Odsetek respondentów, którzy wskazali tę odpowiedź, a w rodzinach w których jest jedno dziecko poniżej 18 roku życia, wyniósł 74,4%. Dla rodzin z dwójką dzieci w tym wieku odsetek ten wyniósł 66,7%, a dla rodzin z trójką dzieci – 73,4%. Wszyscy respondenci, w rodzinach których jest czwórka (lub więcej) dzieci wskazywali na opisywaną odpowiedź.

Rysunek 40. Rozkład odpowiedzi na pytanie „Proszę wybrać jedną z najbliższych Pan(i) opinii:”.

Rysunek 41. Zależność pomiędzy ilością dzieci a opinią na temat ich wychowania.

3.5. Edukacja

W kolejnym pytaniu ankiety poproszono o określenie rodzaju placówki, profilu szkoły/klasy, profilu do jakich należą ich dzieci oraz czy dziecko uczęszcza na obowiązkowe lub nieobowiązkowe zajęcia pozaszkolne. Szkoła podstawowa to ośrodek, do którego uczęszcza największa liczba dzieci niezależnie od tego, którym dzieckiem są z kolei.

Następnie, jeśli dziecko ukończyło gimnazjum i nadal się uczy lub studiuje, poproszono o określenie profilu szkoły lub kierunku studiów przez niego obranego. Ekonomia, informatyka, zarządzanie, profil biologiczno-chemiczny oraz profil matematyczno-fizyczno-informatyczny są najczęściej wybieranymi profilami, po ukończeniu gimnazjum. Poniższa tabela przedstawia rozkład odpowiedzi na pytanie o profil szkoły/klasy, do których uczęszczają dzieci respondentów.

Tabela 9. Rodzaj ośrodka, do którego uczęszczają dziecko/dzieci respondenta.

	1 dziecko	2 dziecko	3 dziecko	4 dziecko
Do żłobka	0,9%	1,6%	0,0%	0,0%
Do przedszkola/ zerówki	14,4%	15,7%	26,3%	11,1%
Do szkoły podstawowej	48,4%	61,0%	47,4%	66,7%
Do gimnazjum	13,5%	10,6%	13,2%	11,1%
Do zasadniczej szkoły zawodowej	1,5%	1,2%	2,6%	0,0%
Do liceum profilowanego	5,7%	2,4%	2,6%	0,0%
Do technikum	5,8%	3,5%	5,3%	0,0%
Do szkoły pomaturalnej	0,2%	0,0%	0,0%	0,0%
Na studia licencjackie	2,7%	2,0%	0,0%	0,0%
Na studia magisterskie	6,9%	1,6%	0,0%	0,0%

Tabela 10. Profil szkoły/klasy, do którego uczęszczają dziecko/dzieci respondenta.

1 dziecko		2 dziecko		3 dziecko	
ekonomia	14	ekonomia	3	dziennikarstwo	1
informatyka	8	matematyczno-fizyczny	3	handlowe	1
zarządzanie	7	mechaniczne	2	kucharz	1
biologiczno-chemiczny	6	biologia, sport	1	sanitarne	1
matematyczno-fizyczno-informatyczny	5	budownictwo	1		
budowlany	4	dziennikarsko prawny	1		
geodezja	4	elektromechanik	1		
humanistyczny	4	elektryk	1		
ogólny	4	filologia angielska	1		
administracja	3	fryzjer	1		
filologia angielska	3	hotelarstwo	1		

gastronomia	3	humanistyczny	1		
hotelarstwo	3	informatyka	1		
mechanika	3	logistyka	1		
medycyna	3	murarz	1		
pedagogiczno-opiekuńcze	3	obrona narodowa	1		
prawo	3	ogólny	1		
turystyka	3	opieka społeczna	1		
wojskowo-logistyczny	3	środowisko	1		
chemiczny	2	transport	1		
kelnerski	2				
logistyczny	2				
ochrona środowiska	2				
wychowanie fizyczne	2				
żywnie	2				
architekt wnętrz	1				
astronomia	1				
automatyka i robotyka	1				
bankowość	1				
bezpieczeństwo wewnętrzne	1				
bezpieczeństwo żywności	1				
biotechnologiczne	1				
cukiernik	1				
doradztwo filozoficzne Coaching	1				
dziennikarstwo	1				
elektroradiologia	1				
filologia bułgarska	1				

filologia polska	1				
finanse i bankowości	1				
finanse i rachunkowość	1				
fryzjerskie	1				
geologia, geografia	1				
marketing	1				
profil turystyczny	1				
psychologia, pedagogika	1				
resocjalizacja i profilaktyka	1				
socjologia	1				
sportowe	1				
technik analityk	1				
terapeuta uzależnień	1				

Rodzaj szkoły jaki najczęściej wybierają, dzieci respondentów to szkoła publiczna.

Pierwsze i drugie dziecko z kolei najczęściej uczestniczy w obowiązkowych lub nieobowiązkowych zajęciach pozaszkolnych.

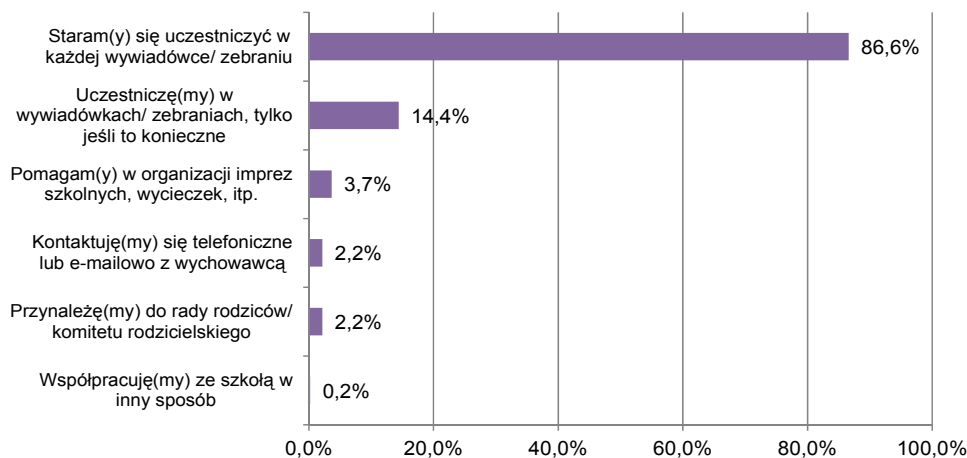
Tabela 11. Rodzaj szkoły, do którego uczęszczają dziecko/dzieci respondenta.

	1 dziecko	2 dziecko	3 dziecko	4 dziecko
prywatny	2,6%	0%	2,8%	0%
spoteczny	0,2%	0,4%	0%	0%
publiczny	97,2%	99,6%	97,2%	100%

Tabela 12. Czy dziecko respondenta uczęszcza na obowiązkowe lub nieobowiązkowe zajęcia pozaszkolne?

	1 dziecko	2 dziecko	3 dziecko	4 dziecko
Uczęszcza na obowiązkowe zajęcia pozaszkolne	29,2%	16,3%	2,6%	0,5%
Uczęszcza na nieobowiązkowe zajęcia pozaszkolne	38,0%	20,8%	2,5%	0,3%

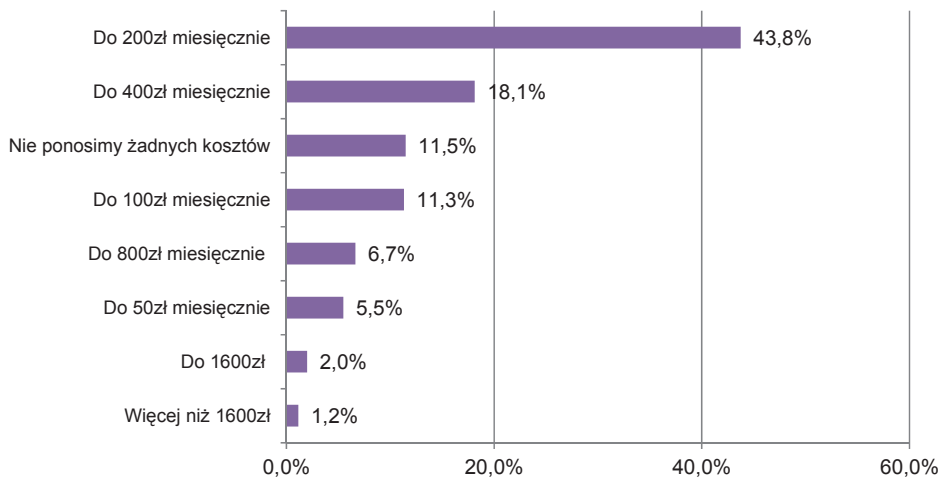
Rysunek 42. Rozkład odpowiedzi na pytanie „Czy i w jakim zakresie kontaktuje się Pan(i) (lub współmatzonek) z placówkami, do których uczęszczają Pana(i) dzieci?”.

Na pytanie „Czy i w jakim zakresie kontaktuje się Pan(i) (lub współmatzonek) z placówkami, do których uczęszczają Pana(i) dzieci?”, rodzice najczęściej odpowiadali, że starają się uczestniczyć w każ-

dej wywiadówce/zebraniu (86,6% wskazań). Z kolei 14,4% respondentów uczestniczy w wywiadówkach/zebraniach, tylko jeśli to konieczne. Rozkład odpowiedzi na to pytanie przedstawia wykres na rysunku 42.

Rysunek 43. Rozkład odpowiedzi na pytanie „Jakie koszty miesięcznie ponosi Pana(i) rodzina w związku z edukacją? (łącznie z edukacją dorosłych)”.

Najwięcej respondentów deklaruje, iż koszty miesięczne jakie ponoszą w związku z edukacją dzieci, zamykają się w kwocie 200 zł miesięcznie. Niemal co 5 osoba wydawała do 400 zł miesięcznie na edukację. Co dziesiąta osoba nie ponosi żadnych kosztów albo koszty nie przekraczają 100 zł. Poniższy wykres obrazuje rozkład odpowiedzi na pytanie o miesięczne koszty jakie ponosi rodzic w związku z nauką.

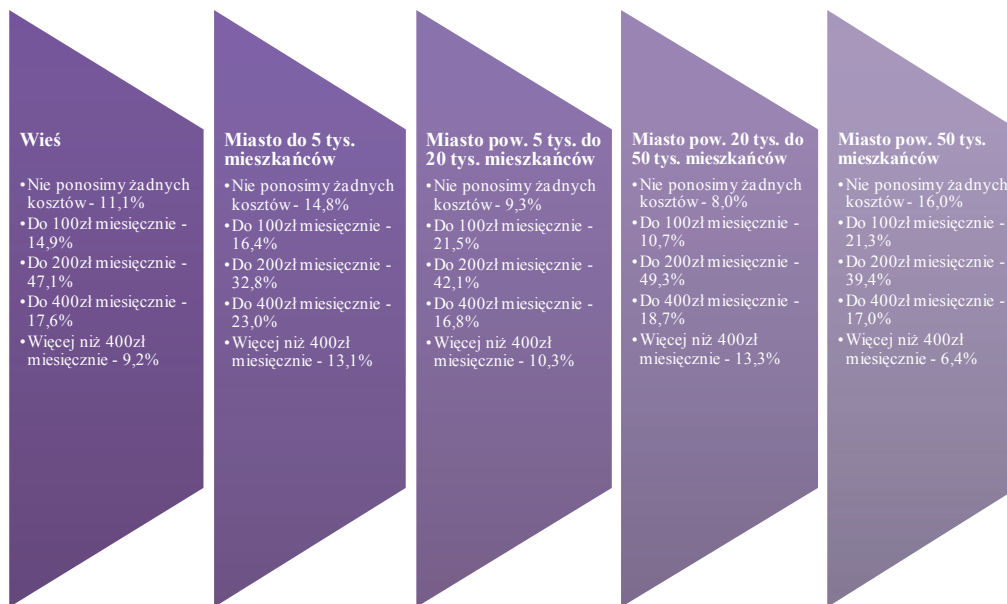
Na potrzeby analizy, w pytaniu o miesięczne koszty edukacji odpowiedzi z kafeterii pogrupowane zostały w następujące kategorie:

- „Nie ponosimy żadnych kosztów”;
- „Do 100 zł miesięcznie”;
- „Do 200 zł miesięcznie”;
- „Do 400 zł miesięcznie”;
- „Więcej niż 400 zł miesięcznie”.

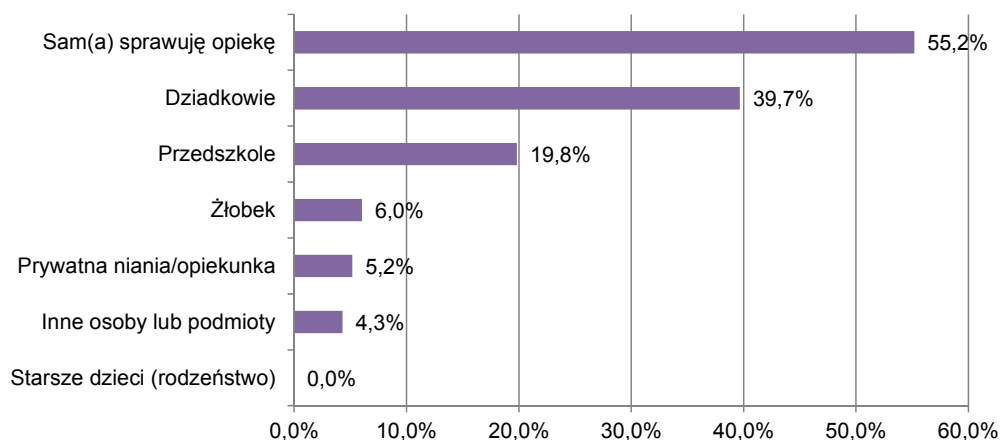
Niezależnie od wielkości zamieszkiwanej miejscowości, respondenci zapytani o miesięczne koszty edukacji, najczęściej wskazywali na kategorię „Do 200 zł miesięcznie”. Na kategorię „Nie ponosimy żadnych kosztów” najczęściej (w 14,8% przypadków) wskazywali respondenci mieszkający w miastach do 5 tysięcy mieszkańców. Kategoria „Więcej niż 400 zł miesięcznie” była najczęściej (13,3% wskazań) zaznaczana wśród opiniodawców z miast o liczbie mieszkańców powyżej 20 tysięcy, a poniżej 50 tysięcy.

Osoby, które posiadały dzieci w wieku 1-3 lat zapytane o to, kto sprawuje opiekę nad dziećmi, najczęściej odpowiadały, że same sprawują nad nimi opiekę (55,2% wskazań). Respondenci z tej grupy często również oddawali dzieci pod opiekę dziadkom (39,7% wskazań). Na przedszkole wskazało 19,8% badanych.

Rysunek 44. Zależność pomiędzy wielkością zamieszkiwanej miejscowości a kosztami edukacji.

Rysunek 45. Rozkład odpowiedzi na pytanie „Kto sprawuje opiekę nad Pana(i) dziećmi w wieku do trzech lat?”.

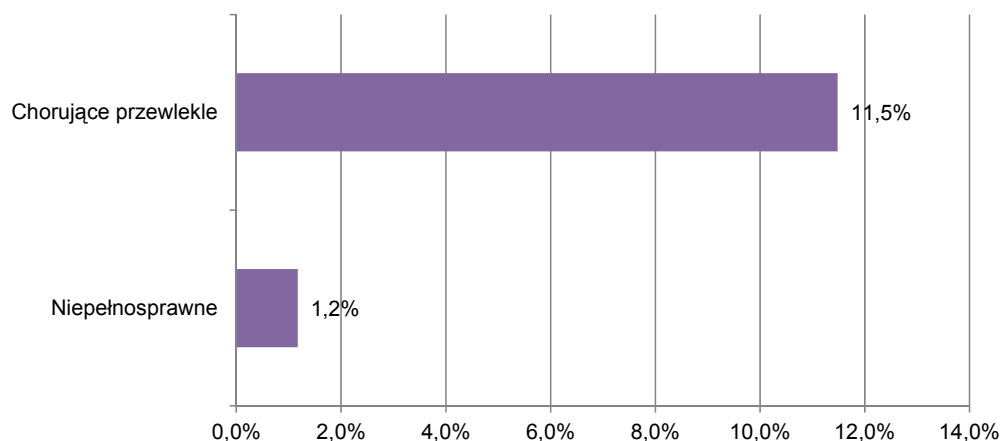
3.6. Zdrowie, wypoczynek i rekreacja

Respondenci w 11,5% przypadków wskazywali, że w ich rodzinach są osoby chorujące przewlekle, przy czym najczęściej (w 46,2% przypadków) osobą chorującą było dziecko. Siedmioro respondentów,

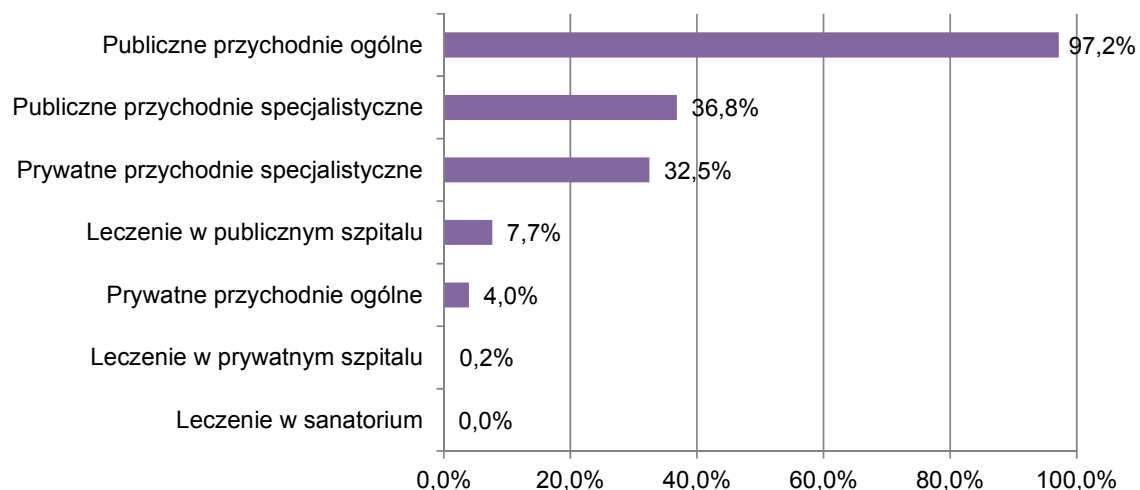
stanowiących 1,2% ogółu, odpowiedziało, że w ich rodzinach są osoby niepełnosprawne; w 83,3% tych przypadków osobą niepełnosprawną było dziecko, a w 16,7% współmałżonek lub partner życiowy.

W odpowiedzi na pytanie o usługi, z których respondent lub członkowie jego rodziny korzysta-

Rysunek 46. Rozkład odpowiedzi na pytanie „Czy w Pana(i) rodzinie (wśród osób tworzących jedno gospodarstwo domowe) są osoby?”.

Rysunek 47. Rozkład odpowiedzi na pytanie „Czy w ostatnim roku Pan(i) lub członkowie Pana(i) najbliższej rodziny korzystali z niżej wymienionych usług?”.

li w przeciągu ostatniego roku, najczęściej wskazywano na publiczne przychodnie ogólne (97,2% wskazań). Respondentów, którzy zaznaczyli tę odpowiedź poproszono o ocenienie dostępności danej usługi w skali od 1 do 5, gdzie 1 – bardzo zła, 5 – bardzo dobra. Średnia ocen dla publicznych

przychodni ogólnych wyniosła 3,0. Często również wskazywano na publiczne przychodnie specjalistyczne (36,8% wskazań) oraz prywatne przychodnie specjalistyczne (32,5% wskazań). Średnie oceny dostępności dla tego typu placówek wyniosły odpowiednio 3,4 i 4,0.

Tabela 13. Rozkład ocen dostępności placówek.

Rodzaj placówki	Liczba wskazań	Średnia	Odchylenie standardowe	Kwartył I	Mediana	Kwartył III
Publiczne przychodnie ogólne	564	3,0	0,9	3	3	4
Prywatne przychodnie ogólne	23	4,0	0,8	4	4	4,5
Publiczne przychodnie specjalistyczne	217	3,4	0,9	3	3	4
Prywatne przychodnie specjalistyczne	193	4,0	0,7	4	4	4
Leczenie w publicznym szpitalu	46	3,6	0,9	3	4	4
Leczenie w prywatnym szpitalu	1	5,0	0,0	5	5	5

Dane w tabeli 13 należy interpretować w następujący sposób: na publiczne przychodnie ogólne wskazywało 564 osoby. Średnia ocen dostępności wskazanych przez te osoby wyniosła 3,0, a odchylenie standardowe wskazanych ocen przyjęto wartość 0,9. Połowa osób, które wskazały na publiczne przychodnie ogólne, oceniły dostępność tych placówek nie niżej niż na 3 punkty (w pięciostopniowej skali), wskazuje na to wartość mediany. 25% osób wystawiło ocenę wyższą niż 4, o czym informuje wartość trzeciego kwartyla. Dane dla pozostałych placówek należy interpretować w analogiczny sposób. Wyniki dla grupy osób, które wskazały leczenie w prywatnym szpitalu nie są miarodajne ze względu na małą licznosc grupy (1 osoba).

W około połowie przypadków (49,8% wskazań) rodziny respondentów nie ponoszą żadnych kosztów związanych z leczeniem i rehabilitacją. Dla

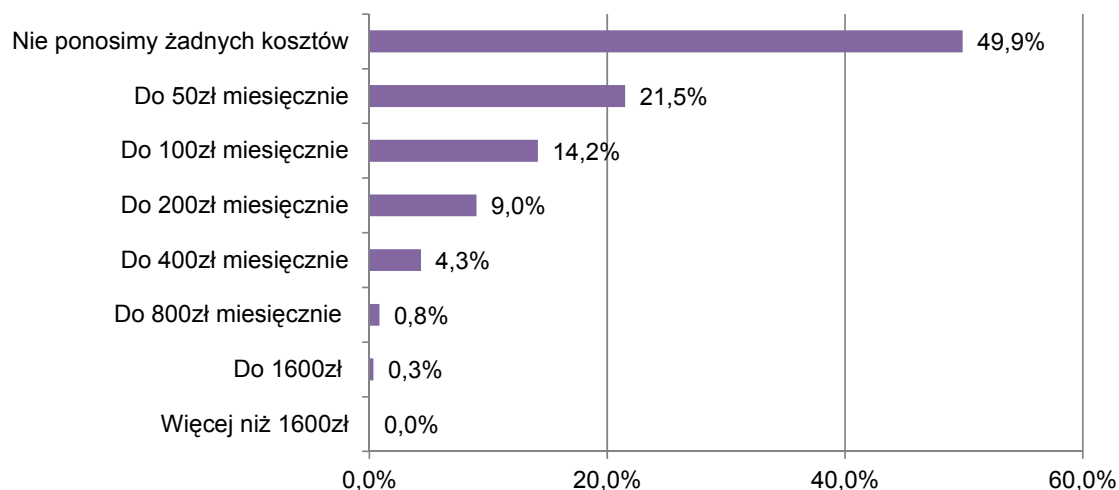
21,5% respondentów koszty leczenia i rehabilitacji nie przekraczają 50 złotych miesięcznie, a dla 14,2% opiniodawców nie przekraczają one 100 złotych miesięcznie. Rozkład wskazywanych odpowiedzi ilustruje załączony wykres.

Na potrzeby analizy, w pytaniu o miesięczne koszty leczenia i rehabilitacji odpowiedzi z ankiety pogrupowano w następujące kategorie:

- „Nie ponosimy żadnych kosztów”;
- „Do 50 zł miesięcznie”;
- „Do 100 zł miesięcznie”;
- „Do 200 zł miesięcznie”;
- „Więcej niż 400 zł miesięcznie”.

Z przeprowadzonych analiz wynika, że odpowiedź: „Nie ponosimy żadnych kosztów” najczęściej wskazywali respondenci mieszkający w miastach o liczbie ludności powyżej 20 tysięcy, a poniżej 50 tysięcy (64,0% wskazań). Najrzadziej opcję tę wska-

Rysunek 48. Rozkład odpowiedzi na pytanie „Jakie koszty miesięcznie ponosi Pana(i) rodzina w związku z leczeniem i rehabilitacją?”.

Rysunek 49. Zależność pomiędzy wielkością miejscowości zamieszkiwanej przez respondenta a kosztami leczenia i rehabilitacji.

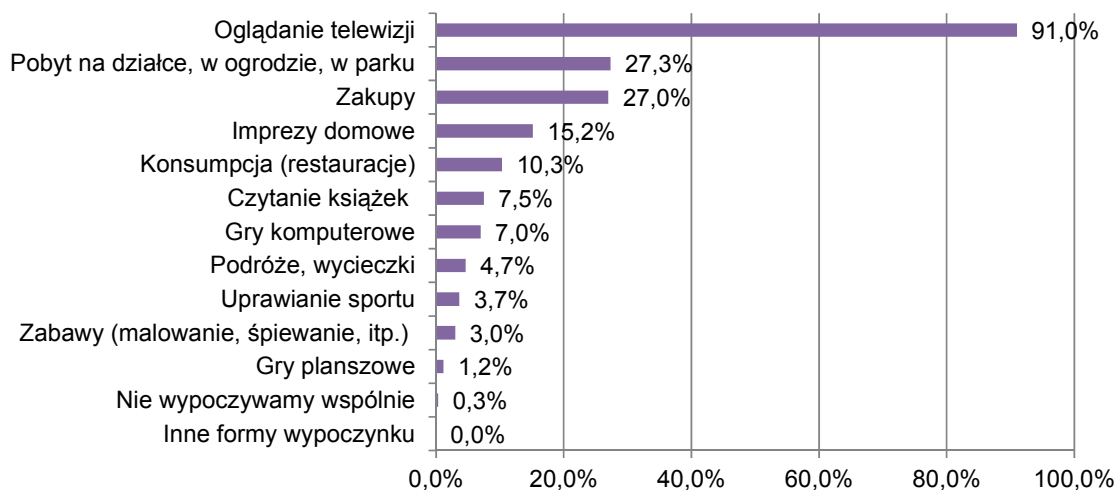
zywali opiniodawcy mieszkający na wsiach – 46,2% wskazań. Opcję odpowiadającą najwyższym kosztom leczenia i rehabilitacji – „Powyżej 200 zł miesięcznie” najczęściej odnotowywano wśród respondentów mieszkających na wsiach (7,7% wskazań). Bez względu na miejsce zamieszkania, badani najczęściej wskazywali odpowiedź: „Nie ponosimy żadnych kosztów”.

W większości przypadków (91,0% wskazań) preferowaną formą wypoczynku rodzinnego jest oglądanie telewizji. Nie jest to zaskakujący wynik badania. Również inne badania Polaków w różnych województwach wskazują na bierny sposób spędzania czasu wolnego jako najczęściej występujący wśród osób dorosłych, w tym osób starszych. Rza-

dziej respondenci wskazywali na pobyt na działce, w ogrodzie lub w parku (27,3% wskazań) i zakupy (27,0% wskazań). Na uwagę zasługuje fakt, że dla co trzeciego badanego w województwie świętokrzyskim zakupy stanowią formę spędzania czasu wolnego, przede wszystkim spędzania go w galeriach handlowych. Rozkład udzielanych odpowiedzi przedstawia wykres na rysunku 50.

Zarówno wakacje/urlopy, jak i wolne weekendy rodziny respondentów najczęściej (odpowiednio w 89,0% i 97,7% przypadków) spędzają w domu. Mieszkańcy województwa są domatorami, co może wynikać z czynników obyczajowych (tradycja spędzania czasu w domu) bądź czynników finansowych (brak środków w celu wyjazdów i zwiedzania innych miast

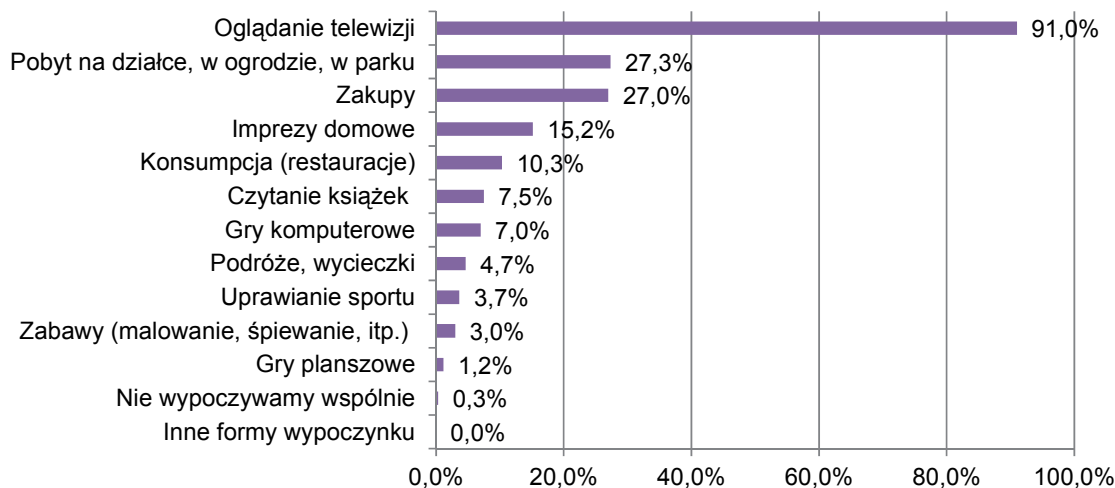
Rysunek 50. Rozkład odpowiedzi na pytanie „Jakie formy wypoczynku rodzinnego preferowane są w Pana(i) rodzinie w szczególności?”

czy regionów). Rzadziej respondenci wskazywali zamieszkiwaną okolicę (36,8% wskazań dla wakacji/urlopu oraz 29,7% dla wolnych weekendów). Opiniodawcy

często (28,3%) wskazywali również, że wolne weekendy spędzają na działkach i w ogrodach.

Rysunek 51. Rozkład odpowiedzi na pytanie „W jakich miejscach Pana(i) rodzina spędza:”

4. Wnioski

- 1) W badaniu „Sytuacja społeczno-ekonomiczna rodzin z dziećmi w województwie świętokrzyskim” udział wzięło **602** respondentów. Były to osoby dorosłe, sprawujące opiekę nad dziećmi. Ponad połowa respondentów zadeklarowała posiadanie jednego dziecka do 18 roku życia. Nieco mniejszą grupę badanych stanowili rodzice dwójki dzieci. Zdecydowanie mniejszy udział w badaniu mieli rodzice posiadający troje, czworo oraz pięcioro lub więcej dzieci. Niemal wszyscy ankietowani to przedstawiciele rodzin pełnych, w których dzieci wychowywane są przez oboje rodziców pozostających w związku małżeńskim. Badaniem objęte zostały także osoby samotnie wychowujące własne dziecko, tworzące tzw. rodziny niepełne. Znikomy odsetek badanych stanowiły osoby będące w związku niesformalizowanym i wychowujące dzieci wraz ze swoim konkubentem/ką lub stałym partnerem życiowym oraz rodziny zastępcze.
- 2) Przeprowadzone badanie wykazało, że sytuacja ekonomiczna rodzin z województwa świętokrzyskiego jest **umiarkowanie**

zadowolająca. Nieco ponad 40% badanych zapewniło, że jest raczej zadowolonych z sytuacji ekonomicznej swojej rodziny. Kolejne blisko 30% ankietowanych nie wyraziło jednoznacznej opinii, odpowiadając w sposób ambiwalentny „Nie jestem ani zadowolony(a), ani niezadowolony(a)”. Na raczej niezadowolającą sytuację wskazało również stosunkowo dużo respondentów. Osoby wyrażające skrajne oceny stanowiły bardzo niewielki odsetek badanych. Warto w tym miejscu podkreślić, iż większe zadowolenie z sytuacji ekonomicznej przejawiali respondenci, w rodzinach których wychowuje się tylko jedno dziecko. W niezadowolającej sytuacji ekonomicznej znajdowały się przede wszystkim rodziny niepełne. Blisko 40% badanych zadeklarowało, że uzyskiwane dochody wystarczają przede wszystkim na podstawową żywność i tańszą odzież. W nieco lepszej sytuacji znajduje się 27% rodzin, których dochody całkowicie wystarczają na żywność oraz odzież, jednak nie zawsze pozwalają na zaspokojenie mniej ważnych potrzeb. Na całkowitą wystarczalność uzyskiwanych dochodów w zakresie bieżących wydatków, jednak bez możliwości odłożenia

pewnych środków wskazało blisko 17% respondentów. Nieco mniej liczną grupę stanowiły osoby będące w komfortowej sytuacji finansowej, która obok zaspokojenia bieżących potrzeb daje możliwość zaoszczędzenia – 10%. Przeprowadzone badanie wykazało, że główne źródło utrzymania rodzin z województwa świętokrzyskiego stanowi dochód z pracy zarobkowej. Ankietowani wskazali także na inne, niewyszczególnione w ankiecie źródła, a były to: gospodarstwo rolne oraz zasiłki dla bezrobotnych. Respondentom zadano także szereg pytań odnośnie warunków mieszkaniowych. Okazało się, że wszystkie lokale zamieszkiwane przez rodziny respondentów posiadają dostęp do bieżącej wody zimnej oraz ciepłej, centralnego ogrzewania oraz kanalizacji. Niemal wszyscy ankietowani mieszkają razem z dziećmi oraz współmałżonkiem lub partnerem życiowym.

- 3) Przeprowadzona w województwie świętokrzyskim ankietyzacja wykazała, że prawie wszystkie badane rodziny utrzymują dobre relacje z sąsiadami. Relacje te sprowadzają się przede wszystkim do rozmów podczas przypadkowych spotkań. Około dwukrotnie rzadziej wskazywano na wspólne uczestnictwo w różnego rodzaju wydarzeniach w miejscowości bądź też pożyczanie sobie różnych rzeczy. Zainteresowanie sprawami miejscowości, dzielnicy czy też osiedla w gronie badanych respondentów jest minimalne.

- 4) Najczęściej zauważanym problemem występującym wśród dzieci był ten związany z agresją słowną oraz nauką. W ponad 45% zauważalny był problem z agresją siłową. Co trzeci respondent zauważył problem z alkoholem wśród dzieci w najbliższej okolicy. Następnie poproszono respondentów o wskazanie problemów psychospołecznych, które mogą dotyczyć ich własnych dzieci. Ponad 97% ankietowanych nie zauważyło żadnych problemów wymienionych w ankiecie wśród ich własnych dzieci. W omawianej grupie ani jedno dziecko jakiegokolwiek z respondentów nie było objęte nadzorem kuratora sądowego, nie przebywało w Młodzieżowym Ośrodku Wychowawczym lub w Młodzieżowym Ośrodku Socjoterapii oraz nie korzystało ze wsparcia psychologiczno-pedagogicznego.

- 5) Respondenci w 11,5% przypadków wskazywali, że w ich rodzinach są osoby chorujące przewlekłe, przy czym najczęściej (w 46,2% przypadków) osobą chorującą było dziecko. Siedmioro respondentów, stanowiących 1,2% ogółu, odpowiedziało, że w ich rodzinach są osoby niepełnosprawne. W odpowiedzi na pytanie o usługi, z których respondent lub członkowie jego rodziny korzystali w przeciągu ostatniego roku, najczęściej wskazywano na publiczne przychodnie ogólne (97,2%). Respondentów, którzy zaznaczyli tę odpowiedź, poproszono o ocenę dostępności danej usługi w skali od 1 do 5, gdzie 1 – bardzo zła, 5 – bardzo dobra. Średnia ocen dla publicznych przychodni ogólnych wyniosła

3,0. Często również wskazywano na publiczne przychodnie specjalistyczne oraz prywatne przychodnie specjalistyczne. Średnie oceny dostępności dla tego typu placówek wyniosły odpowiednio 3,4 i 4,0. W około połowie przypadków rodziny respondentów nie ponoszą żadnych kosztów związanych z leczeniem

i rehabilitacją. W większości przypadków preferowaną formą wypoczynku rodzinnego jest oglądanie telewizji. Rzadziej respondenci wskazywali na pobyt na działce, w ogrodzie lub w parku i zakupy. Zarówno wakacje/urlopy, jak i wolne weekendy rodziny respondentów najczęściej spędzają w domu.

5

5. Podsumowanie

Wyniki przeprowadzonych badań metodą desk research oraz badań ankietowych skłaniają do kilku refleksji w kontekście polityki społecznej na poziomie regionalnym. Otóż przede wszystkim należy mieć na uwadze, że województwo świętokrzyskie jest jednym z relatywnie uboższych regionów w Polsce, należącym do makroregionu Polski Wschodniej. Jednym ze skutków tego rodzaju sytuacji gospodarczej jest sytuacja bytowa i materialna rodzin. Pomimo ich zatrudnienia w przedsiębiorstwach regionalnej gospodarki, otrzymywane przez nich warunki płacowe są porównywalnie gorsze od płac w wielkich miastach – metropoliach Polski. Tym samym sytuacja bytowa rodzin nie jest lokowana jako jedna z wyższych w kraju. Z drugiej strony, jak deklarują badani, gospodarstwa domowe wyposażone są w najbardziej potrzebne urządzenia, a dochody pozwalają na w miarę dostatnie życie. Zaznaczyć jednak trzeba, że badani są raczej zadowoleni z obecnej sytuacji. Nie daje się wśród opinii zauważyć daleko idących frustracji, ale i nie ma zdecydowanego optymizmu. Można to określić jako nastrój społeczny mieszkańców regionów uboższych, gdzie nie ma wysokich aspiracji materialnych, ale i co za tym idzie, nie ma w związku z tym głębokiej frustracji. W związku z powyższym wyzwaniem

dla regionalnej polityki społecznej będzie pomoc rodzinom, przede wszystkim znajdującym się w sytuacji ubóstwa oraz pomoc rodzinom niepełnym, gdyż to one najczęściej borykają się z problemami dnia codziennego. W szczególnej sytuacji znajdują się rodziny z osobami bezrobotnymi i niepełnosprawnymi, co również winna mieć na uwadze regionalna polityka społeczna.

Drugim, istotnym wnioskiem z badań, jest relatywnie słaby poziom społeczeństwa obywatelskiego czy też niski poziom kapitału społecznego. Brak zainteresowania kwestiami miejsca zamieszkania, gminy czy miasta, brak szerokiego zaangażowania w sprawy lokalne – to wszystko wskazuje na brak aktywności mieszkańców – również członków rodzin. Wyjaśnieniem tej kwestii może być brak ukształtowanych w historii wzorów zachowań dotyczących zaangażowania obywatelskiego, borykanie się z problemami codzienności, a tym samym brak czasu na aktywność obywatelską, niemniej jednak wynik tego rodzaju zjawiska społecznego skutkuje m.in. brakiem zaspokajania potrzeb członków rodzin w wymiarze społecznym, jak potrzeby edukacyjne, opieki nad dziećmi itd. Uczestnictwo w spotkaniach z władzami lokalnymi to za mało, by mogły się rozwijać społeczności lokalne w województwie święto-

krzyskim, a tym samym konieczna jest aktywizacja członków rodzin, ich mobilizacja w realizacji kluczowych zadań. Dlatego też aktywizowanie rodzin w województwie świętokrzyskim do szeroko rozumianej aktywności, również w rozwiązywaniu lokalnych problemów społecznych, co można realizować poprzez działania organizacji pozarządowych w obszarze polityki społecznej, stanowić będzie kluczowe wyzwanie na najbliższe lata dla regionu.

Trzecim ważnym wnioskiem jest nienajlepsza sytuacja zdrowotna mieszkańców województwa świętokrzyskiego, co w połączeniu z biernym spędzaniem przez członków rodzin czasu wolnego daje obraz ludzi nie dbających o zdrowie czy realizujących prozdrowotny styl życia. Dlatego też regionalna polityka społeczna w województwie świętokrzyskim winna zwrócić szczególną uwagę na promocję

zdrowia, wprowadzenie wśród członków rodzin – dorosłych i dzieci – prozdrowotnych postaw na przykład w postaci spędzania w sposób aktywny czasu wolnego. Potrzeba do tego infrastruktury w postaci boisk i miejsc do uprawiania sportu amatorskiego, ale i kadry czy liderów wprowadzających tego rodzaju nawyki.

Podsumowując, regionalna polityka społeczna województwa świętokrzyskiego na lata 2014–2020 winna skoncentrować swoją uwagę na:

- kwestiach bytowych rodzin, szczególnie znajdujących się w trudnej sytuacji życiowej oraz rodzin niepełnych,
- kwestiach zdrowia publicznego,
- kreowania aktywności obywatelskiej w obszarze rozwiązywania problemów społecznych w skali lokalnej.